

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

«__» _____ 2024 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра**

зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

за магістерською програмою професійного спрямування «Облік, аудит і оподаткування підприємницької діяльності»

на тему: Дебіторська заборгованість у системі обліку, аудиту та аналізу (на прикладі ТОВ "Амадеус Марин")

Виконавець:

студентка 61 групи ЦЗВФН

Коваленко К. В.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

канд. екон. наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Семенова К. Д.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ.....	6
1.1. Сутність дебіторської заборгованості та її вплив на діяльність підприємства.....	6
1.2. Класифікація дебіторської заборгованості як основа її обліку.....	11
1.3. Особливості обліку дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами.....	15
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «АМАДЕУС МАРИН».....	26
2.1. Загальна характеристика ТОВ «АМАДЕУС МАРИН»	26
2.2. Облік дебіторської заборгованості на підприємстві.....	30
2.3. Аудит дебіторської заборгованості.....	40
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «АМАДЕУС МАРИН».....	50
3.1. Аналіз основних показників діяльності підприємства.....	50
3.2. Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «АМАДЕУС МАРИН»	58
3.3. Економіко-математичне моделювання в управлінні дебіторською заборгованістю ТОВ «АМАДЕУС МАРИН»	62
Висновки до розділу 3.....	68
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний світ розвивається стрімкими економічними темпами. Щоб забезпечити ефективне функціонування та розвиток перед українськими підприємствами постає необхідність оперативного реагування на зміни зовнішнього середовища, активізації зусиль щодо нарощення виробничого потенціалу, підвищення власної конкурентоспроможності. Досягти поставлені цілі можливо завдяки забезпеченню ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства. У зв'язку з цим актуальність проблеми формування та впровадження дієвої системи управління дебіторською заборгованістю як однієї з найважливіших складових фінансових ресурсів є беззаперечною.

У процесі своєї діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з наданням послуг, беручи послугу чи товар як би в кредит, тим самим створюючи дебіторську заборгованість на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти.

Організація обліку розрахунків із дебіторами має стратегічне значення для підприємства, оскільки результати аналізу впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування, формування доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності.

Зазначену проблематику досліджували українські науковці, зокрема М. Д. Білик, Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Гуцаленко, М. Ф. Дубовик, О. М. Кияшко, Л. В. Кручак, Д. В. Нехайчук, Ю. С. Нехайчук, Н. М. Новікова, О. І. Степаненко, В. В. Храпкіна, Л. В. Черненко, І. А. Юрченко та ін. Ними проведено дослідження та аналіз, запропоновано шляхи вирішення. Однак низка питань залишається дискусійною й зараз.

Метою роботи є узагальненні теоретичних засад і практичних питань обліку, аудиту та аналізу дебіторської заборгованості на прикладі ТОВ «Амадеус

Марин» для виявлення недоліків економічної діяльності та розробки рекомендацій щодо їх виправлення.

Для досягнення мети поставлено та вирішено такі **завдання**:

- 1) дослідити сутність дебіторської заборгованості та її вплив на діяльність підприємства;
- 2) узагальнити класифікацію дебіторської заборгованості;
- 3) дослідити та порівняти особливості обліку дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами;
- 4) надати організаційно-економічну характеристику ТОВ «Амадеус Марин»;
- 5) розглянути облік та аудит дебіторської заборгованості на підприємстві;
- 6) проаналізувати основні показники діяльності ТОВ «Амадеус Марин»;
- 7) здійснити економіко-математичне моделювання в управлінні дебіторською заборгованістю ТОВ «Амадеус Марин».

Об'єктом дослідження є процеси обліку, аудиту та аналізу дебіторської заборгованості, її впливу на економічну діяльність ТОВ «Амадеус Марин».

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних і практичних питань організації бухгалтерського обліку, аудиту та аналізу дебіторської заборгованості.

Методами дослідження, використаними при написанні кваліфікаційної роботи, були наступні: спостереження – у ході збору вихідної інформації; порівняння – для розкриття економічного змісту дебіторської заборгованості, дослідження показників діяльності підприємства; комплексного і системного підходів – для дослідження якості обліку заборгованості та методичних підходів до її класифікації; метод економічного аналізу – виявлення тенденцій розвитку та впливу заборгованості на фінансовий стан суб'єкта господарювання, а також методи табличної та графічної ілюстрації інформації.

За основу інформаційної бази дослідження були взяті українські та міжнародні законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують облік та аудит дебіторської заборгованості; монографії та наукові статті; підручники українських та закордонних авторів; Інтернет-джерела; матеріали наукових конференцій, а також статутні та організаційно-розпорядчі матеріали, первинні документи, та фінансова звітність досліджуваного підприємства.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці та економічному обґрунтуванні напрямів удосконалення ефективності міжнародної залізничної логістики ТОВ «Амадеус Марин».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (52 найменування). Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок. Робота містить 20 таблиць, 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

1.1. Сутність дебіторської заборгованості та її вплив на діяльність підприємства

У сучасних умовах будь яке підприємство залежить від своїх замовників та клієнтів, а саме від коштів, які воно отримає в результаті реалізації товарів та послуг. Дуже важливо, щоб розрахунки за товари та послуги були своєчасні, бо в інакшому випадку погіршиться платоспроможність підприємства та його фінансово-економічний стан у цілому.

Кризові явища в нашій країні, по'язані з військовою агресією, сприяли з однієї сторони зниженню платоспроможності підприємств, а з іншої сторони збільшенню кредитування приватних підприємств. Тому постає проблема збільшення обсягів дебіторської заборгованості, а саме підприємства відчують нестачу оборотних активів у зв'язку з несвоєчасним поверненням коштів від покупців, або їх неповерненням взагалі.

Основною причиною збільшення дебіторської заборгованості є відсутність грошових коштів на рахунках підприємства. Тому щоб розібратися звідки виникає таке явище, розглянемо що саме мається на увазі під поняттям дебіторська заборгованість в літературі та законодавстві. Отже, основні методи визначення та оцінки дебіторської заборгованості, принципи формування резерву сумнівних боргів та подання інформації у фінансовій звітності в Україні регламентується національними положеннями та стандартами бухгалтерського обліку (НП(С)БО) та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО).

Багато науковців проводили аналіз та дослідження визначення змісту дебіторської заборгованості, про це свідчать чисельні публікації в періодичних і спеціалізованих джерелах. Українські науковці зокрема М. Д. Білик,

Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Гуцаленко, М. Ф. Дубовик, О. М. Кияшко, Л. В. Кручак, Д. В. Нехайчук, Ю. С. Нехайчук, Н. М. Новікова, О. І. Степаненко, В. В. Храпкіна, Л. В. Черненко, І. А. Юрченко досліджували та давали визначення сутності дебіторської заборгованості, її класифікації та формування ефективних механізмів управління нею. Найпоширенішим є визначення Ф. Ф. Бутинця дебіторської заборгованості як суми заборгованостей підприємству на певну дату [5].

Є. Ю. Мордань, А. О. Соломаха трактують це як юридичне право підприємства отримати грошові кошти, матеріальні та інші ресурси, що не оплачені контрагентами за поставку продукції, товарів, робіт, послуг, має документальне підтвердження та може бути достовірно визначена його сума для відображення в балансі підприємства [8]. Тобто це грошові зобов'язання юридичних або фізичних осіб, які виникли у результаті реалізації товарів та надання послуг на певну дату, що має документальне підтвердження у вигляді видаткової накладної, рахунка або акту виконаних робіт та інше.

Проте більш точно, з нашої точки зору, охарактеризували це поняття М. Ф. Дубовик, О. І. Степаненко Дебіторська заборгованість – це одна з форм кредитування підприємством своїх клієнтів (покупців, замовників), що призводить до нестачі грошових коштів, уповільнення оборотності активів та знижує загальну економічну активність суб'єкта господарювання [6].

Б. О. Шевченко розглянув дебіторську заборгованість як показник фінансового стану підприємства, який являє собою суму заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу [7].

Л. О. Лігоненко визначає поняття заборгованості як майнові вимоги до інших осіб, що є боржниками в правовідносинах за різних обставин. Таким чином, це борг, який підприємству повинні повернути замовники. В. К. Орлова визначає як суму заборгованості юридичних або фізичних осіб, які в результаті минулих подій заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші

активи [17]. К. С. Сурніна характеризує як майно (матеріальні ресурси), що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів [18]. О. Є. Федорченко розглядає як суму боргів юридичних і фізичних осіб підприємству в готівковій та безготівковій формах, яка виникає внаслідок господарських операцій, що відбулися в результаті минулих подій та підлягають погашенню у майбутньому [19].

Також заслуговує на окрему увагу трактування зарубіжних науковців, наприклад Д. Стоун і К. Хітчинг дають наступні визначення: дебіторська заборгованість – це «рахунки до отримання», а дебітори – це ті, хто має заборгованість за товари та послуги, які були отримані, але ще не оплачені. Зві Боді і Роберт К. Мертон вважають, що це сума, яку покупці продукції заборгували компанії (підприємству). Є. Ф. Бріхгем вважає, що це суми, очікувані до надходження від клієнтів за вже продані товари [11].

З огляду на розглянуті джерела можна зробити висновок, що вченим не вдалося сформулювати єдиного підходу для найбільш повного та конкретизованого визначення поняття дебіторської заборгованості. Різні автори неоднаково розуміють поняття дебіторської заборгованості, але при цьому не змінюється її зміст. Дебіторська заборгованість відзначається авторами як сума боргу підприємству від інших дебіторів, що утворюється в процесі фінансово-господарської діяльності. Більшість авторів визначають дебіторську заборгованість як вкладення грошових коштів в оборотні активи або як кошти у розрахунках, що є неповним та не розкривають змісту поняття, і до того ж до дебіторської заборгованості, за НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [15], відносяться не лише оборотні активи, а й необоротні. Деякі вчені при визначенні цього поняття керуються походженням слова дебітор від лат. *debitor*, англ. *debtor* – боржник, зобов'язаний. Згідно економічної літератури, боргом вважають грошову суму, яка взята в позику на термін на певних умовах і підлягає поверненню. В економічній літературі боржника відзначають як особу, котра зобов'язана повернути борг. В юридичній літературі поняття «зобов'язання» передбачає: у силу зобов'язання одна сторона (боржник) повинна вчинити на

користь іншої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботи, надати послуги, сплатити гроші), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Отже, зміст зобов'язання становлять правила, вимоги кредитора і обов'язки боржника [21, с. 415].

Для процесу господарської діяльності підприємства є важливим момент виникнення дебіторської заборгованості. Оскільки отримання підприємством майбутніх вигід формує його майно, підприємство буде зацікавлене в оптимізації та прискоренні повернення коштів від боржників. А отже важливим для системи обліку дебіторської заборгованості має бути оцінка фінансового стану потенційних дебіторів, їх платоспроможність, репутація на ринку, термін існування та конкурентоспроможність. При чому доцільно застосовувати передоплату для запобігання загрози виникнення чи несвоєчасного погашення дебіторської заборгованості. Основним завданням вдосконалення системи обліку має бути визначення найефективніших способів повернення коштів, а також визначення максимальної суми для заборгованості взагалі та на одного покупця. Лімітування дебіторської заборгованості означає визначення максимально допустимих сум кредитування клієнтів, наприклад, при продажу товарів у кредит.

Управління дебіторською заборгованістю є складовою частиною загальної політики управління оборотними активами підприємства, яка спрямована на розширення обсягу реалізації продукції та полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості та забезпеченні своєчасної її інкасації. Управління дебіторською заборгованістю здійснюється за двома напрямками: управління кредитною політикою підприємства, де дебіторська заборгованість є інструментом зростання обсягів реалізації продукції, та оперативна політика, яка спрямована на зниження ризику виникнення простроченої або безнадійної дебіторської заборгованості. Тому найбільш ефективним є визначення основних аспектів процесу планування, бюджетування та моніторингу дебіторської заборгованості з метою недопущення її накопичення і переходу в розряд простроченої та безнадійної. Для цього підприємству доцільно регулярно

проводити інвентаризацію розрахунків з клієнтами з метою визначення розмірів сум неузгодженої дебіторської та кредиторської заборгованості, величини безнадійних боргів і величини дебіторської та кредиторської заборгованості, за якими строк позовної давності вичерпався.

Управління дебіторською заборгованістю є важливим елементом фінансової роботи на підприємстві та може бути як ефективним інструментом стимулювання збутової діяльності, так і негативно впливати на фінансовий результат підприємства. Якщо обсяг заборгованості перед компанією великий, то це призводить до кризи неплатежів, а коли компанія нездатна розрахуватися із своїми кредиторами, вона може бути визнана банкрутом.

Важливими аспектами управління дебіторською заборгованістю є регулювання договірних відносин між учасниками, що передбачає включення в договори умов застосування санкцій при порушенні зобов'язань. Також ефективним методом управління дебіторською заборгованістю є аутсорсинг – перекладання зобов'язань на посередників, які спеціалізуються на певних видах діяльності і мають для цього достатні ресурси і можливості, що є особливо актуальним для підприємств малого та середнього бізнесу, які не мають достатньо ресурсів для виокремлення підрозділів по роботі з дебіторами.

В українській економіці поширеним явищем є формування значних обсягів дебіторської заборгованості підприємствами, до чого призводить несвоєчасність оплати по розрахунках з реалізації товарів, робіт і послуг. Дебіторська заборгованість негативно впливає на фінансову платоспроможність суб'єкта господарювання, знижує ліквідність його активів та вилучає грошові кошти з обороту, що призводить до погіршення фінансового стану в цілому. Тому ефективна організація розрахунків підприємства з покупцями і замовниками є необхідною, щоб збільшити оборотність активів підприємства та підвищити його платоспроможність.

Таким чином, в умовах кризи неплатежів процес планування та контролю дебіторської заборгованості є важливим для підприємства, інакше розмір дебіторської заборгованості може перевищити економічно доцільний рівень, що

призведе до зменшення обсягів готівкових коштів, появи сумнівних боргів, і, як результат, зниження виручки від реалізації продукції та прибутку підприємства.

1.2. Класифікація дебіторської заборгованості як основа її обліку

Під організацією бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості розуміють сукупність дій, пов'язаних із застосуванням облікових процедур, які дають можливість правильно сформулювати і забезпечити своєчасне отримання повної, достовірної, правдивої інформації про дебіторську заборгованість підприємства щодо її розмірів та термінів погашення зацікавленим зовнішнім і внутрішнім користувачам та здійснювати контроль за величиною її впливу на фінансовий стан та результат діяльності підприємства.

Система контролю за якістю обліку розрахунків з дебіторами вимагає розробки чіткої та досконалої класифікації дебіторської заборгованості, що в свою чергу надає змогу накопичувати інформацію про розрахунки з дебіторами в обліку підприємства з різними рівнями її деталізації та узагальнення. Слід наголосити, що за наявності різних ознак класифікацій дебіторської заборгованості групування її найчастіше здійснюється за однією певною ознакою в межах рахунків відповідно до єдиного Плану рахунків.

Для накопичення інформації про дебіторську заборгованість і відображення операцій за нею у Плані рахунків передбачено рахунки класів 1 «Необоротні активи» та 3 «Кошти, розрахункові та інші активи». Ці рахунки об'єднуються у відповідні статті, які відображаються у Балансі за встановленою НП(С)БО 1 формою. Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості Планом рахунків передбачено рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи». Інструкцією № 291 до цього рахунку передбачено відповідні субрахунки. Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості застосовуються тільки перші три субрахунки, передбачені Інструкцією 291. У Балансі (форма № 1) на відповідну звітну дату сальдо цієї

заборгованості відображається в рядку 1040. Облік поточної дебіторської заборгованості ведеться на рахунках 34 «Короткострокові векселі одержані», 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами» [33].

Дебіторську заборгованість відповідно до НП(С)БО 10 залежно від платоспроможності дебіторів поділяють на сумнівну та безнадійну, проте науковці класифікують цю заборгованість і за наявністю інших ознак: очікуваним терміном погашення, реальним терміном погашення, способом виникнення, формою погашення тощо [4].

За очікуваним терміном погашення розрізняють довгострокову (це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу) та поточну дебіторську заборгованість (це сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу).

Також дебіторську заборгованість доцільно класифікувати за реальним терміном погашення на термінову (не порушує своїх зобов'язань, так як крайній термін їх виконання не настав), прострочену (дебітор порушує взяті на себе зобов'язання) і відстрочену, що в обліку знаходить відображення на відповідних аналітичних рахунках [13].

Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на два види (див табл. 1.1)

Таблиця 1.1

Види дебіторської заборгованості залежно від терміну погашення

Види	Характеристика
1	2
Строкова	це дебіторська заборгованість, строк оплати якої не настав
Прострочена (у т. ч. сумнівна і безнадійна)	це дебіторська заборгованість, не сплачена в строк. Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, щодо якої є невпевненість у її погашенні боржником. Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська

Продовження табл. 1.1

1	2
	заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності

Джерело: узагальнено на підставі [7,20, с. 822]

Можна виділити ще два особливі види дебіторської заборгованості, які розглянуто у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Види дебіторської заборгованості

Види	Характеристика
1	2
Відстрочені податкові активи	сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах і виникає, коли обліковий прибуток є меншим за податковий прибуток (відображаються у рядку 1045 Балансу, форма № 1); методологічні засади відображення в обліку відстрочених податкових активів регламентуються НП(С)БО 17
Витрати майбутніх періодів	витрати, здійснені у звітному періоді, але які будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати в майбутніх звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів і витрат (відображаються в рядку 1170 Балансу, форма № 1). До витрат майбутніх періодів належать витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового полісу, передоплата періодичних видань.

Джерело: узагальнено на підставі [20, с. 822]

Найбільш поширена та використовувана в національній практиці організації бухгалтерського обліку класифікація дебіторської заборгованості представлена в таблиці нижче (див табл. 1.3)

Таблиця 1.3

Класифікація дебіторської заборгованості згідно з НП(С)БО 10

Довгострокова	Поточна
1	2
сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.	сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Продовження табл. 1.3

термін непогашення:	
більше 12 місяців	менше або дорівнює 12
види:	
за фінансовою орендою – сума мінімальних платежів і негарантованої ліквідаційної вартості за вирахуванням фінансового доходу, що буде отримано;	за товари, роботи, послуги
довгострокові векселі одержані – векселі одержані у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості;	за розрахунками: з бюджетом; за виданими авансами; надані позики; з нарахованих доходів; із внутрішніх розрахунків
видача довгострокових позик працівникам підприємства та інші види розрахунків;	інша поточна дебіторська заборгованість: заборгованість підзвітних осіб; заборгованість за претензіями;
поворотна фінансова допомога.	за відшкодування нанесених збитків;
	за позиками членів кредитних спілок;
	інша заборгованість.

Джерело: узагальнено на підставі [14,15].

За своєчасністю погашення виділяють:

- дебіторська заборгованість, строк оплати якої не настав;
- дебіторська заборгованість не сплачена в строк;
- сумнівна дебіторська заборгованість;
- безнадійна дебіторська заборгованість.

За ступенем забезпечення виділяється дебіторська заборгованість забезпечена і не забезпечена різними способами, передбаченими законодавством і договором (застава, порука, банківська гарантія та ін.). Дана група важлива і з юридичної точки зору при стягненні заборгованості з дебіторів. Також класифікують дебіторську заборгованість за формою погашення: монетарна та немонетарна та за контрагентами (заборгованість вітчизняних дебіторів та заборгованість іноземних дебіторів).

Отже, у сучасних умовах ринкової економіки, на основі даних бухгалтерського обліку, класифікація дебіторської заборгованості відіграє важливу роль в ефективності господарської діяльності організації. З одного боку таке групування сприяє поліпшенню діагностики дебіторської заборгованості, орієнтуючи на більш глибоке дослідження стану та причин виникнення

дебіторської заборгованості підприємства, з іншого боку, орієнтоване на підвищення ефективності управління боргами підприємства.

З огляду на це, основи класифікації дебіторської заборгованості посідають важливе місце в ефективній організації обліку суб'єкта підприємництва. Відповідно до чинного законодавства підприємство самостійно може обирати систему класифікації дебіторської заборгованості залежно від завдань і мети управління системою обліку в межах підприємства. Поділ за класифікаційними ознаками дебіторської заборгованості надає можливість визначити обсяги майбутніх економічних вигід за відвантаження виробленої продукції чи виконання робіт та надання послуг, раціонально планувати фінансові ресурси підприємства, виявити порушення розрахунків з дебіторами та успішно здійснювати управління роботою підприємства в цілому.

1.3. Особливості обліку дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами

В українському законодавстві основними нормативно-правовими актами, які регламентують питання обліку дебіторської заборгованості, є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку та Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності врегульовано НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», де визначено, що поточна дебіторська заборгованість є фінансовим активом (окрім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Це означає, що якщо підприємство надасть своєму контрагенту товари (роботи, послуги) без отримання компенсації (безоплатно), дебіторська заборгованість не визнається, адже надходження економічних вигід не очікується. Відповідно до НП(С)БО 10, дебіторська заборгованість за

продукцію, роботи, товари, послуги зараховується на баланс (визнається в обліку) одночасно з визнанням доходу [15].

Таким чином, для визнання поточної дебіторської заборгованості виконуються такі критерії визнання доходу (п. 8 НП(С)БО15):

- покупцеві передано ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);
- підприємство не здійснює в подальшому управління та контроль над реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- суму доходу (виручку) можна достовірно визначити є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигід підприємства, а витрати, пов'язані із цією операцією, можна достовірно визначити.

В пункті 4 НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату. При цьому дебіторами є всі юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів [15]. Більш точно сутність поняття розкривається в пункті 4 НП(С)БО №13 «Фінансові активи», де надається наступне визначення: «Дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу - дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для перепродажу» [3].

Аналізуючи дебіторську заборгованість у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку можна сказати, що тлумачення поняття є більш узагальненим, на відміну від національних стандартів. У міжнародній системі окремого стандарту, присвяченого обліку такої статті, як дебіторська заборгованість, взагалі немає. Принципи обліку такої заборгованості можна знайти в декількох стандартах: МСБО (IAS) 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [23], МСБО (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання» [22], МСФЗ 1 «Подання фінансових звітів», МСФЗ (IFRS) 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». Проте українські стандарти ведення бухгалтерського

обліку повинні відповідати міжнародним стандартам, та ні в якому разі не суперечити їм. Отже далі зробимо порівняльний аналіз цих стандартів та розпочнемо з відмінностей.

Якщо розглянути МСБО №39, то знайдемо наступне формулювання: позика і дебіторська заборгованість – це виробничі фінансові активи з фіксованими платежами або платежами, які підлягають визначенню та не котируються на активному ринку, окрім:

- активів, які підприємство планує продати негайно або найближчим часом, що мають бути класифіковані як призначені для торгівлі, а також активи, які підприємство при первинному визнанні класифікує як «відображені в обліку за справедливою вартістю через прибуток або збиток»;
- активів, класифікованих підприємством при первісному визнанні як «призначені для продажу»;
- активів, за якими власник може не компенсувати значну частку своїх інвестицій, за винятком випадків, коли це відбувається через погіршення кредитоспроможності [23].

У національній системі обліку дебіторська заборгованість за видами рахунків оцінюється та відображається за чистою вартістю реалізації, тобто у сумі коштів, які підприємство очікує отримати в результаті погашення боргів від дебіторів. В США, наприклад, саме чиста вартість реалізації обраховується шляхом сумування всього обсягу боргів за вирахування безнадійної дебіторської заборгованості. Така оцінка може бути здійснена двома шляхами:

- по-перше, здійснюється комплексна оцінка безнадійної дебіторської заборгованості;
- по-друге, може оцінюватись можливість повернення товарів [24, с. 117].

Саме тому класифікація дебіторської заборгованості, визначення її вартості та можливість списання мають важливе значення для підприємства при здійсненні господарської діяльності.

За міжнародною системою обліку, будь-який невиробничий фінансовий актив із фіксованими або розрахунковими платежами (зокрема позикові активи,

торгова дебіторська заборгованість, інвестиції в боргові інструменти та депозити в банках) потенційно можуть відповідати визначенню позики та дебіторської заборгованості. Проте фінансовий актив, що котирується на активному ринку (наприклад, борговий інструмент, що котирується), не відповідає вимогам для класифікації як «позика або дебіторська заборгованість». Фінансові активи, які не відповідають визначенню «позика та дебіторська заборгованість», можна класифікувати як «інвестиції, утримувані до погашення» чи як інші зазначені нижче категорії класифікації, звичайно, якщо вони задовольняють умовам будь-якої з категорій такої класифікації [24, с. 117].

Згідно з МСБО 39 фінансові активи класифікуються за такими чотирма категоріями:

- 1) фінансові активи, враховані за справедливою вартістю через прибуток або збиток;
- 2) інвестиції, утримувані до погашення;
- 3) позики та дебіторська заборгованість;
- 4) фінансові активи, наявні для продажу.

У національних стандартах бухгалтерського обліку не надано чіткого роз'яснення щодо того, які саме активи можуть набувати форми дебіторської заборгованості, як це зазначено в МСБО 39 [23].

Для фіксування господарських операцій з обліку дебіторської заборгованості застосовують робочий план рахунків, де борги дебіторів ведуться на рахунках 3 класу:

– на 36 рахунку «Розрахунки з покупцями та замовниками» буде обліковуватись заборгованість за товари, роботи та послуги, тобто торговельна заборгованість;

– на рахунках 34 «Короткострокові векселі одержані» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами» можна обліковувати іншу дебіторську заборгованість в залежності від способів її виникнення;

– сума резерву сумнівних боргів обліковується на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» [33].

Крім того, дебіторський борг може проявитися в балансі як результат виникнення дебетових сальдо на рахунках 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 64 «Розрахунки за податками й платежами», 65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» та 68 «Розрахунки за іншими операціями» [33].

Облік дебіторської заборгованості в Україні ведеться на рахунках, на відміну від міжнародної практики, де замість номера рахунку використовується назва, наприклад:

- 1) рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість» за міжнародними стандартами це «Рахунки до отримання»,
- 2) рахунок 34 «Короткострокові векселі одержані» – це «Знижки за оплату у строк»,
- 3) рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» – це «Втрачені знижки на оплату у строк»,
- 4) рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» – «Витрати на сумнівну заборгованість»,
- 5) рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів» так само «Резерв сумнівних боргів» [33].

Для достовірного відображення та здійснення контролю за боргами на підприємстві створюється резерв сумнівних боргів. За українськими стандартами обліку резерв створюється для поточної дебіторської заборгованості, що виникла за фактом відвантаження товарів, виконаних робіт або наданих послуг. Відповідно до міжнародних стандартів керівництво підприємств має право створити особливі резерви у відношенні до певної дебіторської заборгованості або спільний резерв у відношенні до всіх видів такої заборгованості.

За українськими стандартами величина сумнівних боргів визначається із застосування суми сумнівної заборгованості, у міжнародній практиці визначається ще й у відсотковому відношенні від доходу дебіторів. Згідно з

НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів:

- застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості (тобто величина резерву складається шляхом аналізу платоспроможності окремих дебіторів);
- застосування коефіцієнта сумнівності (резерв визначається множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності) [15].

Коефіцієнт сумнівності може бути визначений як питома вага безнадійних боргів у чистому доході, або класифікований за строками непогашення (строкова та прострочена заборгованість), або як середнє значення питомої ваги, списаної дебіторської заборгованості на початок періоду за 3-5 років.

Згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із способів:

- 1) визначення і нарахування резерву лише за тими дебіторами, стягнення заборгованості з яких сумнівно;
- 2) нарахування резерву у відсотковому співвідношенні від виручки за період;
- 3) розподіл дебіторської заборгованості на кілька груп залежно від періодів відстрочки й нарахування резерву у процентному відношенні для кожної групи.

Тобто відмінність полягає у визначенні резерву сумнівних боргів у відсотковому співвідношенні від доходу за ознакою розподілу боржників на групи.

Підводячи підсумки порівняльного аналізу ведення обліку згідно з НП(С)БО та МСБО (МСФЗ), відмінності обліку згідно цих стандартів наведені у таблиці 1.4.

Головна проблема оцінки дебіторської заборгованості виникає в момент складання фінансової звітності як у нашій країні, так і за кордоном.

Таблиця 1.4

Аналіз дебіторської заборгованості згідно з НП(С)БО та МСБО (МСФЗ)

Операція 1	Згідно НП(С)БО 2	Згідно МСБО (МСФЗ) 3
Класифікація дебіторської заборгованості	1. Довгострокова (п.4 НП(С)БО 10). 2. Поточна (п.4 НП(С)БО10), у т. ч.: за товари, роботи, послуги; за розрахунками з бюджетом, за виданими авансами, нарахованими доходами, внутрішніми розрахунками; інша дебіторська заборгованість	1. Непоточна (довгострокова) (§ 57 МСБО 1). 2. Поточна. Дебіторська заборгованість також ділиться на два види (п.«є» § 54 МСБО 1): торговельна; інша
Визнання та оцінка	Поточна заборгованість визнається одночасно з визнанням доходу від реалізації та оцінюється за первісною вартістю (п. 6 НП(С)БО 10). Під час надання відстрочення платежу з утворенням різниці між справедливою вартістю і номінальною сумою майбутнього платежу різниця визнається доходом за нарахованими процентами (п.6 НП(С)БО 10)	Здійснюється аналогічно НП(С)БО 10. Після первісного визнання дебіторська заборгованість, що є фінансовим інструментом згідно з МСБО 39, оцінюється за амортизованою собівартістю за допомогою методу ефективного процента (§ 46 МСБО 39)
Відображення в балансі	Поточна дебіторська заборгованість, що є фінансовим активом (крім придбаній заборгованості), включається до підсумку балансу за чистою вартістю реалізації, яка дорівнює первісній вартості за вирахуванням суми резерву сумнівних боргів (далі — РСБ) (п.4, 7 НП(С)БО 10). При цьому первісна вартість і сума РСБ показуються в балансі окремими рядками. Довгострокова дебіторська заборгованість, що підлягає погашенню протягом 12 місяців із дати балансу, відображається на туж дату у складі поточної. А та, на яку нараховуються проценти, відображається за теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення (п. 12 НП(С)БО 10)	Торговельна дебіторська заборгованість відображається у фінзвітності за чистою вартістю реалізації без зазначення первісної вартості та суми РСБ. Така оцінка не є згортанням (§ 33 МСБО 1)

Продовження табл. 1.4

1	2	3
Нарахування резерву сумнівних боргів	НП(С)БО 10 (п. 4) класифікує дебіторську заборгованість як звичайну, сумнівну і безнадійну. Це НП(С)БО містить порядок створення та обліку РСБ (п. 8-11), а також приклади розрахунку РСБ	У МСБО та МСФЗ відсутня така класифікація дебіторської заборгованості. Але класифікація, подібна до тієї, що наведена в НП(С)БО 10, використовується на практиці. Критерії переведення заборгованості з одного класу до іншого підприємство визначає самостійно. У МСБО та МСФЗ немає алгоритму розрахунку РСБ, проте методи розрахунку, наведені в НП(С)БО 10, застосовуються на практиці

Джерело: [15, 23]

Тому правильне відображення у фінансовій звітності дебіторської заборгованості дає можливість правильно оцінити фінансовий стан підприємства. Відмінності у фінансовій звітності згідно з НП(С)БО та МСБО (МСФЗ) наведені у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Порівняння відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності згідно з національними та міжнародними стандартами обліку

Фінансова звітність	Національні стандарти обліку	Міжнародні стандарти обліку
1	2	3
Відображення в балансі	У складі необоротних активів відображається довгострокова дебіторська заборгованість, а у складі оборотних активів – поточна дебіторська заборгованість (за продукцію, товари, роботи, послуги, за виданими авансами, з бюджетом та інша)	Торговельна та інша дебіторська заборгованість відображається у складі активів підприємства з розмежуванням на поточну й непоточну
Відображення у примітках до фінансової звітності	У розділі VII «Забезпечення і резерви» наводиться загальна сума резерву сумнівних боргів та її зміни за період, у розділі IX «Дебіторська заборгованість» відображена дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги та інша поточна дебіторська заборгованість,	Дебіторську заборгованість деталізують із виділенням сум до отримання від торгових клієнтів, до отримання від зв'язаних сторін, авансів виданих та інших сум

Продовження табл. 1.5

1	2	3
	у розділі XI «Будівельні контракти» наведено заборгованість за будівельними контрактами	
Відображення в додатку до приміток до фінансової звітності	У розділі I «Показники пріоритетних звітних сегментів» у складі активів звітних сегментів	Міжнародні стандарти прямо не вимагають відображення дебіторської заборгованості в додатках до приміток до фінансової звітності

Джерело: [15, 23]

Спільним для всіх стандартів є відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства, але відображення у примітках до фінансової звітності різняться. Відмінність у тому, що за національними стандартами розкривається склад та суми дебіторської заборгованості, а за міжнародними стандартами не передбачається відображення даної заборгованості у примітках.

Реформування економіки України в напрямі орієнтації на європейську інтеграцію зумовило необхідність розроблення та приведення у відповідність з міжнародними вимогами методики й організації бухгалтерського обліку підприємств. В обліку дебіторської заборгованості за НП(С)БО та МСФЗ є певні відмінності:

- поняття «дебіторська заборгованість» у НП(с)БО 10 трактується як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, а в міжнародних стандартах взагалі немає окремого визначення дебіторської заборгованості;
- визнання дебіторської заборгованості в українському законодавстві можливе тоді, коли сума цих боргів відома та існує можливість отримання економічних вигід, а в міжнародній практиці визнання відбувається при укладенні договорів за кожним фінансовим інструментом;
- за національними стандартами на прострочену дебіторську заборгованість нараховується резерв сумнівних боргів за одним з двох методів (абсолютної величини прострочених боргів чи за методом коефіцієнтів), тоді як у міжнародній практиці такого поняття не існує;

– в Україні дебіторська заборгованість у звітності відображається за чистою вартістю реалізації, а за міжнародними стандартами – за сумою сумнівних боргів.

У зв'язку з тим, що підприємства переходять до ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності відповідно до вимог МСБО та МСФЗ, проблема гармонізації національних та міжнародних стандартів обліку дебіторської заборгованості залишається актуальною.

Висновки до розділу 1

У ході дослідження поняття дебіторська заборгованість виявлено, що серед вчених нема спільної думки щодо його визначення. Вчені розглядали поняття в призмі економіки, юриспруденції, бухгалтерського обліку. Так в економічному розумінні дебіторська заборгованість – це складова частина оборотних активів підприємства, а також це стан розрахунків та форма товарного кредитування. В основу юридичного підходу покладена концепція боргу, тобто зобов'язання строк виконання якого вже настав. Обліковий підхід розглядає дебіторську заборгованість під кутом відображення у фінансовій звітності. Таким чином, запропоновані підходи охоплюють всю сутність поняття та розширюють його задля уникнення неправильного або неповного розуміння.

Найбільш узагальнюючим та основоположним є наступне визначення: дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебітори – це фізичні та юридичні особи, які в результаті минулих подій заборгували підприємству певні суми коштів, їх еквівалентів та інших активів [15].

В основі організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості лежить її класифікація, яка забезпечує групування та систематизацію інформації про заборгованість у різних обліково-аналітичних аспектах, орієнтованих на забезпечення інформаційних потреб оперативного і стратегічного управління.

Від ступеню деталізації інформації залежить здатність керівництва своєчасно і ефективно управляти заборгованістю, можливість оперативного аналізу її та прогнозування, а в кінцевому результаті – обґрунтованість прийнятих управлінських рішень.

При класифікації дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку враховуються два критерії:

- строк, який залишився до погашення заборгованості від дати балансу;
- зв'язок з нормальним операційним циклом.

За цими ознаками виділяють довгострокову (тобто заборгованість, що не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати балансу) і поточну дебіторську заборгованість (тобто заборгованість, що виникає в ході нормального операційного циклу, строк її оплати протягом 12 місяців з дати балансу, але не перевищує 1 рік).

Основними нормативно-правовими актами, які регламентують питання обліку дебіторської заборгованості, є НП(С)БО та Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». В міжнародній правовій системі питання обліку регламентовані в МСБО.

Міжнародні стандарти мають рекомендаційний характер і є орієнтиром гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку і фінансової звітності в усьому світі. При розробці українських стандартів аналізуються міжнародні, вивчається практика ведення обліку того чи іншого об'єкта і тільки після цього формуються рекомендації.

МСБО ґрунтуються на більш гнучких, а не на чітких і тих, які вимагають однозначного трактування, правилах, що дозволяє керівництву підприємства використовувати більшу свободу дій та гнучкість під час підготовки фінансової звітності. Українські стандарти не суперечать міжнародним, вони розроблені на їх основі, але більш конкретизовані та чітко регламентують перелік витрат та методи їх визнання. Міжнародні вимоги ведення бухгалтерського обліку менші і легші, на відміну від українських.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «АМАДЕУС МАРИН»

2.1. Загальна характеристика ТОВ «Амадеус Марин»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Амадеус Марин» (скорочена назва ТОВ «Амадеус Марин», код ЄДРПОУ 36554196) створено відповідно до Цивільного та Господарського Кодексів України та інших законодавчих актів, та діє з додержанням умов господарської діяльності, встановлених законодавством. Товариство є юридичною особою, має відокремлене майно, може від свого імені укладати договори, набувати майнові інтереси та по'язані з ними немайнові права, нести обов'язки. Товариство має самостійний баланс, веде бухгалтерський облік, складає і подає фінансову звітність. А також воно має печатки зі своїм найменуванням, бланки, штампи, логотип для товарів та послуг, іншу атрибутику юридичної особи. ТОВ «Амадеус Марин» розташоване за адресою: Україна, 65014, Одеська обл., м. Одеса, б. Лідерсівський, 9 а.

Товариство сплачує наступні податки: податок на прибуток, податок на додану вартість (загальна система оподаткування), податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок.

Компанія була заснована 15 липня 2009 року, існує до сьогоднішнього дня та зарекомендувала себе як одна з провідних українських компаній на ринку транспортно-експедиторських послуг, здійснюваних зокрема залізничним транспортом. ТОВ «Амадеус Марин» здійснює перевезення по всій території України, а також у міжнародних сполученнях до таких країн як: Польща, Угорщина, Словаччина, Болгарія, Іспанія, США, Китай, Японія, Об'єднані Арабські Емірати та інші. Компанія має найкращий досвід у перевезенні вантажів, таких як: олія (пальмова, рапсова, ріпакова, соєва, соняшникова), шрот, кукурудза, горох, просо, пшениця, ріпак, насіння соняшника, соя.

ТОВ «Амадеус Марин» має власний парк вагонів, а саме 60 власних залізничних цистерн, що працюють в основних напрямках перевезення харчових олій. Серед цистерн представлені такі моделі: 41 цистерна моделі 15-1443 П, 6 цистерн моделі 15-1443, 3 цистерни моделі 15-1566-02, 6 цистерн моделі 15-1566-02, 1 цистерна моделі 15-776, 3 цистерни моделі 15-894. Крім того компанія орендує цистерни та зерновози у інших підприємств. Незважаючи на військову агресію проти нашої країни, нестабільну динаміку на ринку залізничної логістики та численні фінансові ризики, одним із важливих рішень компанії було придбання 5 нових цистерн для рослинних олій навесні 2024 року з метою зменшення залежності від парку постачальників та збільшення прибутку.

Основний вид діяльності компанії ТОВ «Амадеус Марин»: КВЕД 52.29 – інша допоміжна діяльність у сфері транспорту. Цей клас включає:

- експедицію вантажів;
- організацію перевезень залізничним, автомобільним, водним або авіаційним транспортом;
- організацію групових або індивідуальних відправлень вантажів (у т. ч. вивіз і доставку вантажів, а також компонування партій);
- видачу й одержання транспортної документації та накладних;
- діяльність митних брокерів;
- діяльність суднових брокерів і агентів з фрахтування місць для авіаційних вантажних перевезень;
- посередництво з фрахту вантажного місця на судні або в літаку;
- вантажно-розвантажувальні роботи, наприклад, тимчасове пакування задля збереження вантажу під час транзитних перевезень, перепакування, вибіркового контролю та зважування вантажу тощо.

Діяльність компанії характеризується наступними КВЕД: 46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин; 49.20 Вантажний залізничний транспорт; 49.41 Вантажний автомобільний транспорт; 50.20 Вантажний морський транспорт; 52.10 Складське господарство; 52.24

Транспортне оброблення вантажів; 68.20 Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна; 69.10 Діяльність у сфері права.

У зовнішньоекономічній сфері Товариство здійснює свою діяльність наступним чином:

- експорт, тобто продаж товарів (продукції), робіт, послуг нерезидентам і вивезення їх через митний кордон України;
- реекспорт, тобто продаж нерезидентам товару (продукції) і вивезення за межі України товарів (продукції), які були раніше імпортовані на територію України;
- імпорт, тобто купівля у нерезидентів товарів (продукції), робіт, послуг і ввезення на територію України, включаючи і ввезення товарів для власних потреб;
- бартер або товарообмінні операції.

У компанії застосовується лінійний тип організаційної структури. Лінійна організаційна структура – це структура управління, за якої кожний підлеглий має лише одного керівника (начальника відділу), який виконує всі функції адміністративного характеру у відповідному підрозділі (рис. 2.1).

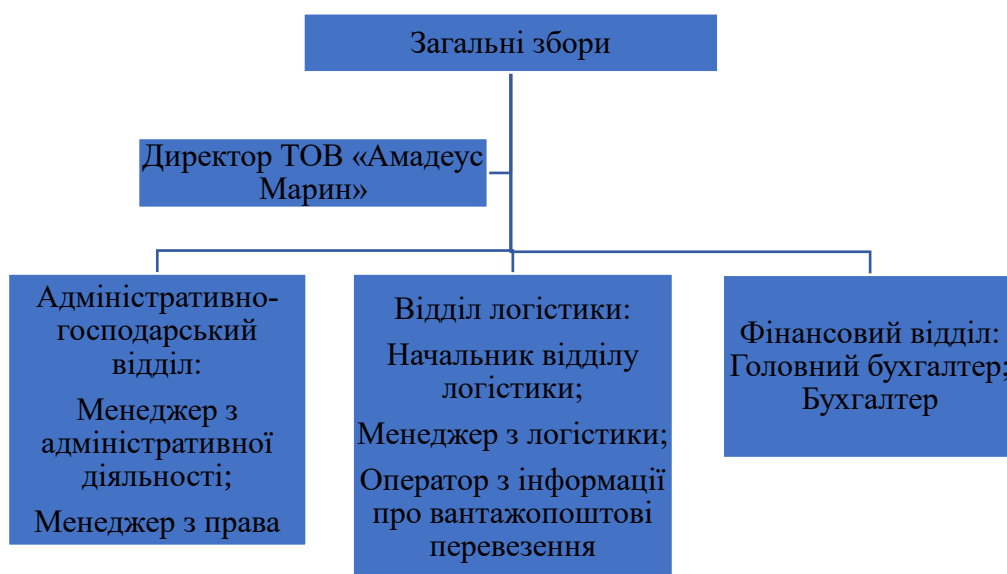

Рис. 2.1. Організаційна структура управління ТОВ «Амадеус Марин»

Джерело: складено автором на основі даних ТОВ «Амадеус Марин»

Фінансовий відділ являє собою структурований підрозділ апарату управління, основними обов'язками якого є ведення управлінського та бухгалтерського обліку господарської діяльності підприємства.

Відділ логістики характеризується реалізацією логістичної складової зовнішньо і внутрішньо економічних операцій разом з виконанням організаційних функцій.

Далі проведемо аналіз фінансової діяльності компанії за період 2020-2023 рр. (табл. 2.6). Інформаційною базою аналізу слугувала фінансова звітність підприємства за ці роки (Додаток А).

Таблиця 2.6

Показники фінансових результатів діяльності ТОВ «Амадеус Марин» за
2020-2023 роки, тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5
Чистий дохід	136 113,7	156 937,0	220 924,9	312 984,8
Собівартість реалізації продукції	115 367,0	137 665,0	187 229,4	258 135,5
Валовий прибуток (збиток)	20 746,7	19 272,0	33 695,5	54 849,3
Інші операційні доходи	3 527	9 158,4	6 429,6	2 934,6
Інші операційні витрати	25 116,8	17 468,5	27 314,0	52 754,0
Фінансові результати від операційної діяльності:	-843,1	4 244,5	12 803,1	4 411,7
Інші доходи	0,8	6,5	10,3	150,4
Інші витрати	520,9	3 365,2	14,3	459,5
Фінансові результати до оподаткування:	-1 363,2	7 603,2	12 807,1	4 720,8
Податок на прибуток	-	-	2 714,0	-
Чистий прибуток (збиток)	-1 363,2	7 603,2	10 093,1	4 720,8

Джерело: Складено та розраховано автором на підставі фінансової звітності підприємства [Додаток А]

У 2020 році сумарний обсяг чистого доходу ТОВ «Амадеус Марин» склав 136 113,7 тис. грн. У 2021 році приріст склав 15,3 % порівняно з роком раніше. У 2022 році сумарний обсяг чистого доходу ТОВ «Амадеус Марин» збільшується на 40,8 % порівняно з попереднім роком. Приріст обсягу наданих товарів та послуг позитивно впливає на фінансове становище підприємства. На

кінець 2023 року сумарний обсяг чистого доходу становив 312 984,8 тис. грн.

У 2023 році приріст обсягу виручки перевищує приріст собівартості продукції. Це позитивна тенденція, яка свідчила про те, що компанія використовувала систему скорочення витрат.

Динаміка показників валового прибутку (збитку) ТОВ «Амадеус Марин» за 2020 – 2023 роки мала позитивне значення показника, що свідчить про ефективний контроль за собівартістю продукції. Зворотнє явище означає перевищення собівартості над доходами від реалізації товарів і послуг підприємства.

2.2. Облік дебіторської заборгованості на підприємстві

Кожне сучасне українське підприємство має організувати ефективну систему обліку дебіторської заборгованості для того, щоб мати найкращі результати ведення своєї господарської діяльності. Проблема обліку полягає в тому, щоб запобігти простроченню термінів погашення дебіторської заборгованості та доведення її до стану безнадійної. Для нормального функціонування та життєздатності підприємства необхідно, щоб керівництво компанії мало достовірну інформацію про поточний фінансовий стан підприємства, а саме це стосується дебіторської та кредиторської заборгованості. Адже треба мати розуміння співвідношення доходів за продукцію, товари, роботи та послуги та витрат, яке дає змогу якнайшвидше оцінити фінансовий стан та виявити негативні явища.

Питаннями обліку та аналізу дебіторської заборгованості займалися українські вчені, зокрема Ф. Ф. Бутинець, Г. Г. Кірейцев, Г. В. Нашкерська, В. В. Сопко та ін., і зарубіжні: Є. Брікхем, С. Хенк, К. Хувер, та ін. Проте низка питань досі залишається недостатньо вивченою.

Необхідно постійно вдосконалювати політику управління дебіторською заборгованістю, адже саме вона є частиною загальної політики управління

оборотними активами і маркетингової політики підприємства, яка спрямована на розширення обсягів реалізації продукції. Тому досить важливим є визначення основних (ключових) етапів формування політики управління дебіторською заборгованістю:

- 1) аналіз дебіторської заборгованості підприємства у попередньому періоді;
- 2) формування принципів кредитної політики по відношенню до покупців продукції;
- 3) визначення можливої суми фінансових коштів, які інвестуються в дебіторську заборгованість по товарному та споживчому кредиту;
- 4) формування системи кредитних умов;
- 5) формування стандартів оцінки покупців і диференціація умов надання кредиту;
- 6) формування процедури інкасації дебіторської заборгованості;
- 7) забезпечення використання на підприємстві сучасних форм фінансування дебіторської заборгованості;
- 8) побудова ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості [26, с. 4].

Отже, виникає питання, навіщо підприємцям потрібен облік дебіторської заборгованості? Перш за все, для прийняття адекватних та вчасних рішень щодо існуючої політики управління. У ході регулювання фінансово-господарського стану істотне значення мають своєчасність і якість інформації про стан розрахунків з дебіторами, що формується на базі даних бухгалтерського обліку конкретних суб'єктів господарювання. Проте цього недостатньо для прогнозування ймовірності виникнення платіжної кризи, та складання рекомендацій щодо її попередження.

Крім цього, загальна криза неплатежів, характерна для сучасної української економіки, змушує сумніватися в об'єктивності, своєчасності і корисності отриманих результатів аналізу. Використання українських методик не дає змоги однозначно оцінити стан дебіторської заборгованості, а також

ступінь його впливу на фінансово-господарську діяльність підприємств. Зазначені проблеми вказують на необхідність пошуку специфічних засобів аналізу дебіторської заборгованості, спрямованих на отримання інформації комплексного характеру.

Можна визначити наступні проблеми бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості:

- а) якість змісту бухгалтерських записів, що визначається в процесі визнання і оцінювання дебіторської заборгованості;
- б) відсутність наукових і практичних розробок можливих форм бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, що забезпечило б надання якісної бухгалтерської інформації про розрахунки з дебіторами різним користувачам [26, с. 3].

Типовими проблемами, з якими стикається підприємство при управлінні та обліку дебіторської заборгованості, є те, що не проводиться оцінка кредитоспроможності покупців і ефективності комерційного кредитування; низька платоспроможність покупців; не регламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю; немає достовірної інформації про терміни погашення зобов'язань компаніями-дебіторами; відсутні дані про зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості і часу її оборотності [28].

Вирішити проблему виникнення дебіторської заборгованості допоможе створення ефективної системи контролю за якістю фінансових розрахунків із дебіторами, що вимагає розробки чіткої та досконалої класифікації дебіторської заборгованості, уніфікації способів її оцінки та документів аналітичної фінансової звітності. Для контролю дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві можна рекомендувати розробити заходи щодо пошуку можливостей збільшення кількості клієнтів підприємства з тим, щоб зменшити масштаб ризику несплати боргів та постійного моніторингу потенційних дебіторів. Доречним є впровадження в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у

розрахунку на одного дебітора і періодично переглядати граничні суми. Щоденно проводити оновлення заборгованості.

Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [30] відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та формування облікової політики несе власник чи посадова особа, яка здійснює керівництво підприємством відповідно до чинного законодавства.

Організація бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості покупців та замовників на підприємстві передбачає виконання низки завдань:

- визначення елементів облікової політики щодо дебіторської заборгованості покупців та замовників і закріплення їх відповідними розпорядчими документами;
- достовірне, своєчасне, повне та безперервне відображення господарських операцій, пов'язаних з дебіторською заборгованістю покупців та замовників;
- обробка даних щодо дебіторської заборгованості покупців та замовників за допомогою відповідних облікових процедур, прийомів та способів;
- складання звітності про стан дебіторської заборгованості покупців та замовників на основі отриманої та обробленої інформації [31, с. 42].

Основним джерелом регулювання облікової політики на підприємстві є Наказ про облікову політику. На думку С. Л. Берези, в Наказі про облікову політику повинні бути передбачені такі елементи: розмежування видів діяльності; віднесення заборгованості до сумнівної; порядок створення резерву сумнівних боргів; порядок віднесення отриманих векселів до фінансових або товарних; порядок списання дебіторської заборгованості [29].

Основою забезпечення успішної діяльності підприємства є чіткий механізм бухгалтерського обліку господарських процесів, який включає в себе фіксування господарських операцій, етапи обігу документів на первинному рівні обліку.

Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» первинний документ – це документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення [30]. У «Положенні про

документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» зазначене таке визначення «первинних документів» – це документи, створені у письмовій або електронній формі, що фіксують та підтверджують господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення [32]. Отже ці два визначення є ніби доповненням одне до одного та доступно розкривають суть досліджуваного поняття. Первинні документи складаються в процесі здійснення господарської операції чи безпосередньо по її закінченню.

Інформаційне забезпечення процесу обліку розрахунків з дебіторами, в залежності від їх видів, здійснюється за допомогою первинних документів, що представлено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Документування операцій обліку розрахунків з дебіторами
залежно від їх видів

Вид заборгованості	Первинні документи
1	2
Розрахунки за виданими авансами	Укладений договір на поставку продукції, товарів, робіт, послуг; укладений договір з підрядними будівельними організаціям: товаро- транспортні накладні (якщо аванси видають товарами, матеріалами та ін.): бухгалтерська довідка.
Розрахунки з підзвітними особами	Авансовий звіт, прибутковий касовий ордер: видатковий касовий ордер: платіжна відомість; накладна (при видачі продукції для реалізації на ринку):
Розрахунки за нарахованими доходами	Розрахунок дивідендів, відсотків, роялті; видатковий касовий ордер: платіжна відомість:
Розрахунки за претензіями	Комерційні акти: акти взаємозвірки; рішення суду: пред'явлена претензія: платіжне доручення: виписки банку; розрахунковий чек: прибутковий касовий ордер.
Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків	Акт; інвентаризаційний опис; порівняльні відомості результатів інвентаризації: прибутковий касовий ордер; виписка банку: бухгалтерська довідка (у разі віднесення в рахунок оплати праці): рішення суду; рішення курівництва підприємства.
Розрахунки за позиками членам кредитних спілок	Договір: видатковий касовий ордер: платіжна відомість.

Продовження табл. 2.7

1	2
Розрахунки з іншими дебіторами	Доручення – зобов’язання про утримання з оплати праці суми чергових платежів (при купівлі працівником підприємства товарів у кредит): кредитний договір: накладна на видачу форменого одягу: відомість на продаж акцій; розрахунок розподілу доходів; рішення суду, виписка банку; витяг з протоколу спеціалізованого аукціону (оприбуткування акцій); відомість підписки на акції; прибуткові касові ордери; накладні (якщо внески в статутний капітал здійснюють матеріальними цінностями): розрахунок нарахування дивідендів: платіжні доручення.
Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду	Договір про фінансову оренду; акт приймання-передачі об’єкта фінансової оренди; розрахунок бухгалтерії розміру амортизації (при передачі основних засобів у фінансову оренду): бухгалтерська довідка (переведення довгострокової дебіторської заборгованості у поточну: сплачені авансом орендні платежі): розрахунок орендної плати.
Розрахунки за допомогою векселів	Прибуткові касові ордери: платіжне доручення: розрахунковий чек (виписка банку): бухгалтерська довідка (розрахунок); акт списання втрачених векселів.

Джерело: складено автором на основі [31, с. 46-47]

До первинних документів бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості ТОВ «Амадеус Марин» належать такі: договори, рахунки, акти приймання-передачі вагонів, акти виконаних робіт, акти звіряння, залізничні накладні, накопичувальні карти та відомості, товарно-транспортні накладні, видаткові накладні, податкові накладні.

Організацію первинного обліку розрахунків з дебіторами на підприємстві розпочинають з укладання господарського договору, що визначає порядок і форми розрахунків між підприємством-продавцем та підприємством-покупцем. ТОВ «Амадеус Марин» укладає наступні договори:

1. Договори транспортно-експедиційного обслуговування. Замовник доручає, а Експедитор за його дорученням і за його рахунок надає послуги з організації та забезпечення перевезень вантажів залізничним транспортом в прямому і / або змішаному сполученні у власному та / або орендованому рухомому складі, а також додаткові послуги, пов’язані з залізничними перевезеннями (далі – послуги ТЕО). Номенклатура вантажів, обсяг і вартість

послуг ТЕО, маршрути і тарифи перевезень вантажів узгоджуються Сторонами в Протоколах узгодження тарифів.

2. Договори оренди. Орендодавець передає в оренду Орендарю, а Орендар приймає технічно справні, придатні до експлуатації порожні залізничні вагони-зерновози згідно з актом приймання-передачі. Орендодавець гарантує, що майно, яке передається в оренду, під арештом чи заставою не знаходиться.

3. Договір про надання послуг з організації зберігання залізничного порожнього рухомого складу. Цей Договір регулює взаємовідносини Сторін, пов'язані з наданням послуг з подачі, забирання та проведення маневрової роботи, а також з організації зберігання приватного порожнього залізничного рухомого складу, що належать Замовнику на праві власності, або на іншій законній підставі, на під'їзних коліях незагального користування і проведенням розрахунків за ці Послуги. Згідно з цим Договором, Виконавець приймає вагони Замовника по узгодженій Сторонами станції і надає Замовнику платні послуги з організації подачі і подальшого забирання порожніх вагонів Замовника на під'їзних коліях незагального користування, а Замовник оплачує послуги Виконавця відповідно до умов цього Договору.

4. Договір про надання послуг з організації проведення ремонтних робіт вантажних вагонів. Компанія зобов'язується надавати послуги з організації проведення ремонтних робіт вантажних вагонів, які належать Клієнту та перебувають на території України, силами та на базі вагоноремонтного підприємства АТ «Укрзалізниця», а Клієнт зобов'язується прийняти та оплатити надані послуги в порядку та на умовах, передбачених цим Договором. Перелік вагонів та графік виконання робіт зазначені у Переліку вагонів, що є невід'ємною частиною даного Договору.

Отже, як побудована система обліку дебіторської заборгованості ТОВ «Амадеус Марин». Спочатку відбувається укладання договору та всіх супутніх документів (протокол, додаткова угода) із замовником, потім виставляється рахунок та акт виконаних робіт, далі фіксується факт оплати через банківську виписку, потім реєструється податкова накладна. Коли проведена оплата та

zareestrowana podatкова накладна, для ТОВ «Амадеус Марин» виникають зобов'язання щодо сплати ПДВ, а замовник отримує податковий кредит.

Для підтвердження погашення дебіторської заборгованості використовують виписки банку з платіжними дорученнями. Бухгалтер ТОВ «Амадеус Марин» мусить щоденно перевіряти надходження платежів від дебіторів, та подавати керівництву оперативну інформацію у систематизованій таблиці що називається: «Дебіторська заборгованість станом на поточну дату». У таблиці фіксується назва контрагента, рахунок та дата, коли цей рахунок створено, сума заборгованості. Оскільки ТОВ «Амадеус Марин» згідно з договорами транспортно-експедиційного обслуговування чи послуг оренди працює по передплаті чи за фактом надання послуги, то сума заборгованості поділяється на фактичну заборгованість (тобто послуга вже надана замовнику і є підтверджуючий документ) та на передплату (послуга ще не надана, але компанія бере аванс у замовники, щоб здійснити перевезення вантажів), що розглянуто у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Дебіторська заборгованість ТОВ «Амадеус Марин» станом на 04.11.2024 р

Контрагент	Рахунок	Заборгованість фактична	Заборгованість запланована
1	2	3	4
ПП «Аграрна компанія 2004»	№ 620 від 12.10.2024	707 428,62	
ТОВ «Агрофірма Трипілля»	№ 543 від 30.08.2024	39 201,96	
ТОВ «Герафак»	№ 638 від 24.10.2024		758 000,00
ТОВ "Дубенський край"	№ 642 від 31.10.2024	165 024,60	

Джерело: складено автором

Облік дебіторської заборгованості підприємства ведеться на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який є балансовим та активним у плані рахунків бухгалтерського обліку та має наступні субрахунки:

- 36.1 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;

- 36.2 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 36.3 «Розрахунки з учасниками ПФГ» (промислово-фінансова група);
- 36.4 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» [34].

За дебетом даного рахунку відображають продажну вартість товарів, реалізованої продукції, наданих та виконаних робіт. За кредитом – суму платежів, які отримали на своїх рахунках підприємства в банківських установах, в касах та за іншими видами розрахунків. Сальдо рахунку дебетове, вказує на заборгованість покупців та замовників за надані послуги чи одержану продукцію, відображається в складі оборотних активів в другому розділі активу балансу.

Аналітичний облік на субрахунку 36.2 «Розрахунки з іноземними покупцями» ведуть в іноземній валюті, обумовленій договором.

За дебетом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі). Дана вартість підлягає перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включенні у вартість реалізації

За кредитом – сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, у касу, та інші види розрахунків (табл. 2.9). Сальдо рахунку відображає заборгованість покупців та замовників за одержані продукцію (роботи, послуги).

Таблиця 2.9

Кореспонденція бухгалтерських рахунків з обліку дебіторської
заборгованості за товари, роботи послуги

№	Зміст господарської операції	Підстава	ДТ	КТ
1	2	3	4	5
1	Реалізація продукції	Накладна, ТТН	36	70.1
2	Отримання грошових коштів від покупців	Виписка банку	31, 30	36
3	Списання дебіторської заборгованості	Бухгалтерська довідка	38	36
4	Повернення покупцями продукції	Накладна, бухгалтерська довідка	36	70.4

Продовження табл. 2.9

1	2	3	4	5
5	Взаємозарахування заборгованостей у випадку попередньої оплати	Бухгалтерська довідка	68.1	36
6	Повернення покупцеві отриманих коштів	Виписка банку, ВКО	36	30,31

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Облік резервів за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик неповернення, ведеться на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів». НП(С)БО 10 передбачає створити резерв сумнівних боргів за поточною заборгованістю за розрахунками за відвантажену продукцію, як частину загальної суми дебіторської заборгованості, за якою існує невпевненість погашення боржником. За кредитом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» відображається створення резерву сумнівних боргів у кореспонденції з рахунками обліку витрат, за дебетом – списання сумнівної заборгованості в кореспонденції з рахунками обліку дебіторської заборгованості або зменшення нарахованих резервів та в кореспонденції з рахунком обліку доходів. Поточна дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, що визнана безнадійною, списується з балансу з відображенням втрат у складі інших операційних витрат.

Таким чином підсумовуючи все наведене вище, можна зробити наступний підсумок: з метою удосконалення процесу обліку розрахунків з дебіторами і уникнення проблем, що можуть виникнути у результаті прийняття хибного управлінського рішення, на досліджуваному підприємстві необхідно створити чіткий механізм документообігу, що дасть змогу своєчасно та у повному обсязі відображати облікові дані, які впливають на управління господарською діяльністю підприємства.

2.3. Аудит дебіторської заборгованості

Аудит дебіторської заборгованості є одним із основних інструментів розвитку і підвищення якості бухгалтерського обліку та звітності. Для ефективного функціонування компанії важливо здійснювати внутрішній аудит, який направлений на постійний контроль за достовірністю визначення та відображення дебіторської заборгованості з метою недопущення викривлення інформації.

Закон України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність” [36] визначає правові засади аудиту фінансової звітності, провадження аудиторської діяльності в Україні та регулює відносини, що виникають при її провадженні. Аудиторська діяльність регулюється цим Законом, та іншими нормативно-правовими актами, а також міжнародними стандартами аудиту.

Міжнародний стандарт аудиту 200 «Загальні цілі незалежного аудиту та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» (далі – МСА 200) уточнює, що метою аудиту є підвищення ступеня довіри визначених користувачів до фінансової звітності. Це досягається через висловлення аудитором думки про те, чи складена фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої концептуальної основи фінансового звітування. У більшості концептуальних основ загального призначення така думка висловлюється стосовно того, чи подана фінансова звітність достовірно, в усіх суттєвих аспектах, або чи надає вона правдиву та неупереджену інформацію.

Аудит повинен бути організований так, щоб правильно відображати всі аспекти діяльності суб'єкта, що перевіряється, настільки, наскільки вони відповідають фінансовій інформації. Для того, щоб аудитор висловив незалежну думку, він повинен одержати гарантію того, що інформація у бухгалтерській документації та інших джерелах достовірна і законна. Проведення аудиту дебіторської заборгованості підприємства ТОВ «Амадеус Марин» має велике

значення, оскільки сприяє впорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних щодо розрахункових операцій із дебіторами.

Метою аудиторської перевірки дебіторської заборгованості є підтвердження правильності відображення в обліку та своєчасності розрахунків ТОВ «Амадеус Марин» з покупцями і замовниками, бюджетом, державними цільовими фондами, іншими дебіторами тощо. Завданнями аудиту дебіторської заборгованості є:

- законність виникнення дебіторської заборгованості підприємства;
- своєчасність погашення заборгованості;
- правильність відображення в обліку розрахунків з дебіторами;
- доцільність заходів, вжитих підприємством щодо ліквідації причин, які спричинили прострочену заборгованість;
- дотримання законодавства за розрахунками з підзвітними особами та правильність відображення їх в обліку [38, с. 43].

Об'єктами аудиту дебіторської заборгованості ТОВ «Амадеус Марин» є розрахункові кредитні операції за: розрахунками з покупцями і замовниками; авансами, що надійшли на підприємство; претензіями і відшкодуванням матеріального збитку; розрахунками з підзвітними особами підприємства; розрахунками за внутрішньогосподарськими операціями; розрахунки за іншими операціями.

Предмет аудиту дебіторської заборгованості ТОВ «Амадеус Марин» – господарські процеси та операції, пов'язані з розрахунками підприємства з дебіторами, а також відносини, що виникають при цьому на підприємстві та за його межами [35, с.251].

При аудиті дебіторської заборгованості аудитор повинен визначити наступне: існує насправді дебіторська заборгованість організації; чи відповідають суми дебіторської заборгованості в балансі даним оборотно-сальдової відомості по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»; чи відображена дебіторська заборгованість в звітності у повному обсязі.

При проведенні аудиту розрахунків на підприємстві ТОВ «Амадеус Марин» встановлюється, чи відображена в балансі заборгованість не є простроченою, розглядається дебіторська заборгованість, в якій минув термін позову, списання заборгованості та правильність ведення обліку. Для початку аналізують та перевіряють дані активу балансу за рахунками: 16, 36, 37, 38, 63 та ін., потім порівнюють інформацію з даними оборотно-сальдової відомості. Після цього аудитор вивчає та аналізує договори надання послуг, а також застосування попередньої оплати від замовника. Потім установлює винну особу та з чієї ініціативи обрана не вигідна для підприємства форма розрахунків. Для аудиту важливим є знати відсоток безнадійної дебіторської заборгованості, для того, щоб перевірити інформацію про створення резерву сумнівних боргів. Відповідно до принципу обережності підприємство повинно наприкінці року визначити суму безнадійних боргів і створити резерв для її погашення за рахунок витрат поточного року.

В організаційному плані процес аудиту дебіторської заборгованості поділяється на декілька етапів.

1. Підготовчий. На даному етапі аудитору необхідно зібрати всю потрібну інформацію для роботи з клієнтом, таку як загальні відомості про роботу підприємства, у т. ч. дані по реалізованій продукції та дебіторській заборгованості.

2. Проміжний. Етап для якого характерно, що аудитор аналізує правильність складання фінансової звітності і відображення в ній дебіторської заборгованості за звітний період і при виявленні суттєвих недоліків у письмовому вигляді інформує про це підприємство-клієнта з рекомендаціями з виправлення помилок. При цьому докладно вивчається система внутрішнього контролю клієнта [2].

3. Фізична перевірка. Головна мета аудитора на цьому етапі – впевненість у реальному існуванні залишків дебіторської заборгованості і з'ясування, кому вони належать.

4. На основному етапі аудитор здійснює конкретні аудиторські процедури щодо перевірки дебіторської заборгованості за встановленими критеріями оцінки фінансової звітності.

5. На заключному етапі інформація, отримана в ході аудиторської перевірки, повинна бути задокументована в робочих документах. Після цього аудитор повинен оцінити достатність зібраної інформації та надати висновок.

Для перевірки розрахункових операцій підприємства використовують різні методи. Аудитор самостійно визначає метод аудиторської перевірки залежно від кількості підприємств, що беруть участь у розрахунках. Аудитор проводить суцільну або вибірккову інвентаризацію розрахунків. У практиці перевагу віддають вибіркковому способу [39]. Незалежно від методу перевірки перед аудитором постають наступні завдання [15]:

- встановити правильність відображення у бухгалтерському балансі залишків заборгованості;
- визначити причини виникнення заборгованості, строки її виникнення (давність) та винуватців цього;
- визначити реальність повернення заборгованості (наявність актів звірки розрахунків чи гарантійних листів, де боржники визнають свою заборгованість та дотримання строків позовної давності);
- дослідити заходи підприємств, спрямовані на погашення заборгованості, дотримання вимог НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

При перевірці розрахункових операцій аудитор насамперед повинен ознайомитися з переліком контрагентів, з якими підприємство здійснює розрахунки, вивчити динаміку дебіторської заборгованості та встановити відповідність даних, отриманих за розрахунками, даним бухгалтерського обліку. Це дасть змогу аудитору з'ясувати якість внутрішнього контролю за розрахунками з боку бухгалтерії, виявити випадки викривлень звітних даних за цим об'єктом обліку [40].

Загальні методичні основи перевірки розрахункових операцій такі [40]:

- за даними бухгалтерського обліку виявляють суми дебіторської заборгованості, використавши підтвердження дебіторів про суми, що їм належать;

- звіряють залишок заборгованості, відображеної на балансі на початок періоду перевірки за кожним видом розрахунків, із залишком в облікових регістрах і з актами звіряння розрахунків з покупцями і замовниками;

- перевіряють записи з кожного виду розрахунків у регістрах, а також документах, які слугували підставою для таких записів.

Для проведення аудиту необхідне застосування конкретних методів і прийомів. Більшість економістів поділяють методи і прийоми, які використовуються в аудиті, на загальнонаукові (ті методи, які використовуються багатьма науками, зовсім непов'язаними між собою) та специфічні (методи, сформовані під впливом теорії та практики аудиту і спрямовані на вирішення спеціальних аудиторських завдань у ході перевірки).

При проведенні аудиту різних ділянок обліку застосовуються різні методи та прийоми, що обумовлено необхідністю застосування тих чи інших методів при конкретній перевірці.

Класифікація дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги здійснюється групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством, виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги за попередні звітні періоди. Коефіцієнт сумнівності, зазвичай, зростає зі збільшенням строків непогашення дебіторської заборгованості.

Однією з найбільш важливих аудиторських процедур щодо дебіторської заборгованості є підтвердження сальдо по рахунках. Зокрема, аудитор може відправити запит дебіторам, і якщо відповіді від них не надійшло, він вивчає документи, що підтверджують відвантаження товарів, і банківські виписки з метою уточнення, чи була погашена дана дебіторська заборгованість. Якщо ж

аудитор приймає рішення не посилати запит дебіторам клієнта, то він повинен дати обґрунтування такого рішення в своїх робочих документах.

При визначенні того, щодо яких саме сум дебіторської заборгованості необхідно надіслати запит, аудитор приймає до уваги як розмір заборгованості, так і терміни її виникнення. У більшості випадків перевірка піддається найбільш велика дебіторська заборгованість зі значними термінами обігу, оскільки в цьому випадку зростає ймовірність її відхилення від дійсності.

Важливо виділити два види аудиторського запиту:

1. Позитивний запит – це лист, в якому аудитор просить дебітора прямо підтвердити, чи відповідають дійсності зазначені в листі суми дебіторської заборгованості. Окрім цього, аудитор може також попросити підтвердити існування особливих умов і додаткових угод між об'єктом аудиту і її дебіторами.

2. Негативний запит – це також лист для дебітора, але на нього потрібно дати відповідь тільки тоді, коли дебітор не згоден із зазначеними сумами заборгованості.

Позитивний запит є більш надійним, оскільки в разі неотримання відповіді від дебітора аудитор може відправити запит повторно або провести додаткові процедури. На відміну від негативного запиту, при якому неотримання відповіді може означати згоду дебітора з указаними сумами.

У разі, якщо у відповіді на позитивний запит вказуються розбіжності в сумах дебіторської заборгованості, аудитор повинні з'ясувати їх причину. Зокрема, вона може бути пов'язана з такими моментами:

1. Погашення заборгованості здійснено перед відправкою аудитором запиту, а об'єкт аудиту ще не отримав ці кошти.

2. Товари не було отримано. Аудитор повинен визначити, чи дійсно дебітор не отримав товари або ж просто організація-клієнт неправильно відобразила сальдо по рахунку дебіторської заборгованості.

3. Товар був повернений, а об'єкт аудиту неправильно відобразив цю операцію в обліку.

4. Наявність спірних сум дебіторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість часто є найбільшим активом компанії, тому аудитори, зазвичай, витрачають значну кількість часу на отримання гарантії, що сума заявленого активу є обґрунтованою. Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума. Поточна дебіторська заборгованість визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю, вона включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу аудиторами обчислюється величина резерву сумнівних боргів. Величина резерву сумнівних боргів визначається, виходячи з платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації дебіторської заборгованості [40, 29].

Величина резерву сумнівних боргів визначається як сума добутоків поточної дебіторської заборгованості та коефіцієнта сумнівності відповідної групи. Нарахування суми резерву сумнівних боргів за звітний період відображається у звіті про фінансові результати у складі інших операційних витрат [42]. Аудитор має перевірити правильність обчислення резерву і відображення його нарахування у бухгалтерському обліку.

Аудитор зобов'язаний у процесі всього аудиту звертати увагу на порядок виправлення помилок і їх документальне оформлення, адже виправлення помилок є серйозною бухгалтерською операцією, яка має бути належним чином задокументована. У практиці господарської діяльності підприємств трапляються випадки, коли до суду передаються необґрунтовані позови для примусового стягнення дебіторської заборгованості з тим, щоб відмову суду використати для списання нереальної заборгованості на збитки.

У жовтні 2021 року за ініціативи власників компанії ТОВ «Амадеус Марин» було проведено аудиторську перевірку за участю ТОВ «Фін Імпакт Консалтинг» щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. У результаті перевірки виявлено, що бухгалтерський облік на підприємстві організовано згідно норм та не суперечить українському

законодавству. На думку аудитора, фінансова звітність відображає достовірно, в усіх суттєвих аспектах, фінансовий стан ТОВ «Амадеус Марин» станом на 30 вересня 2021 року, його фінансові результати і рух грошових коштів. У ході проведення аудиту були також проаналізовані якість та повнота ведення податкового обліку. В цілому, податковий облік (облік придбання та продажу) ведеться підприємством у відповідності до вимог чинного законодавства.

Таким чином, з метою ефективної роботи суб'єкта господарювання важливо правильно та раціонально вести облік дебіторської заборгованості, здійснювати постійний її аналіз та контроль задля запобігання негативним наслідкам функціонування компанії. В українській практиці аудит дебіторської заборгованості в якості окремого напрямку аудиторських послуг проводиться не часто. Переважно, істинність і правильність показників дебіторської заборгованості підтверджуються в ході аудиту фінансової звітності і аналізується разом із аудитом кредиторської заборгованості.

Висновки до розділу 2

На основі проведеного дослідження аспектів обліку та аудиту дебіторської заборгованості підприємства можна зробити певні висновки.

По-перше, проблема обліку полягає в тому, щоб запобігти простроченню термінів погашення дебіторської заборгованості та доведення її до стану безнадійної. Безнадійна заборгованість списується за рахунок резерву сумнівних боргів, якщо він створювався для такої заборгованості (Дт 38 Кт 36, 37), або одразу списується на витрати (Дт 944 Кт 36, 37), якщо резерв сумнівних боргів під цю заборгованість не створено. Водночас списана безнадійна дебіторська заборгованість зараховується на позабалансовий субрахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість», де вона обліковується протягом не менше трьох років з дати списання для спостереження за можливістю її стягнення у випадках зміни майнового стану боржника. Якщо і після встановленого строку

заборгованість не стягується, вона списується з субрахунку 071. Підстави для списання безнадійної заборгованості мають бути належним чином документально підтверджені й оформлені.

Дебіторська заборгованість має значну питому вагу в складі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємства, оскільки правильно організований облік сприяє своєчасному наданню інформації, прозорості та достовірності даних із розрахункових операцій з дебіторами. Саме тому організація обліку дебіторської заборгованості на будь-якому підприємстві має важливе значення.

По-друге, сутність аудиту полягає у перевірці бухгалтерської звітності, обліку, первинних бухгалтерських документів та іншої інформації, що стосується фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах і відповідність вимогам законів України та національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку або іншим правилам згідно з вимогами її користувачів.

Під час проведення аудиту дебіторської заборгованості аудитор використовує загальнонаукові методи: індукцію, аналіз, синтез, аналогію, абстрагування, конкретизацію тощо. Так, згідно з індуктивним методом, дебіторську заборгованість вивчають від часткового до загального, а за дедуктивним – від загального до часткового, що є більш доцільним оскільки аудитори насамперед розглядають фінансову звітність загалом, а потім на основі цього планують перевірку кожного рахунку.

У процесі аналізу виявляють взаємозв'язки між показниками, вивчають причини, обумовлені їх зміною, визначають вплив окремих факторів на зміну показників господарської діяльності підприємства.

Важливим загальнонауковим методом є класифікація. Під змістом класифікації розуміють розподіл предметів, явищ і понять за класами, групами залежно від їх загальних ознак.

До специфічних методів аудиту дебіторської заборгованості відносяться: спостереження, опитування, інспекція, вивчення по суті, запит (підтвердження), аналітичний огляд, узагальнення.

Таким чином, щоб підприємство було ефективним в управлінні та мало змогу приймати оперативні рішення, необхідно завжди удосконалювати систему обліку та аудиту дебіторської заборгованості.

Серед таких заходів щодо удосконалення слід виділити: організація обліку з точки зору формування та використання резерву сумнівних боргів, та його подальше відображення у фінансовій звітності; нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту дебіторської заборгованості, у тому числі внутрішніми стандартами та положеннями; постійний контроль за сумнівною та безнадійною дебіторською заборгованістю; підтримка оптимального розміру дебіторської заборгованості, яка встановлюється за допомогою аналізу співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «АМАДЕУС МАРИН»

3.1. Аналіз основних показників діяльності підприємства

Будь яке підприємство прагне вести ефективне управління, щоб отримати найкращі результати від своєї господарської та економічної діяльності. Ефективна діяльність залежить від того, наскільки оперативно та обґрунтовано керівництво приймає управлінські рішення для подальшого функціонування та розвитку компанії.

Для того щоб мати розуміння чи правильним шляхом рухається компанія, потрібно проводити систематичний аналіз господарської діяльності, що в свою чергу сприяє виявленню сильних та слабких сторін управління, дозволяє визначити поточний рівень розвитку а також його майбутній потенціал на зріст чи занепад.

Для керівництва є важливим розуміння чи вистачає компанії ресурсів, щоб виконати зобов'язання перед податковою, перед постачальниками, перед співробітниками, яким потрібно платити заробітну плату. Отже завдяки аналізу здійснюється оцінка того наскільки ефективно використовуються залучені кошти.

Аналіз фінансових показників – це один із методів моніторингу та оцінки стану підприємства зараз та його можливостей у майбутньому. Він виступає основою стратегічного планування, допомагає управлінцям виявити ресурси та напрями подальшого розвитку підприємства.

Джерелами аналізу є перш за все документи фінансової звітності, а саме Баланс підприємства, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, а також первинні документи.

На основі аналізу фінансової звітності ТОВ «Амадеус Марин» за останні чотири роки розроблено таблиці (табл. 3.10, 3.11), в яких відображені результати діяльності досліджуваного підприємства.

Таблиця 3.10

Показники фінансових результатів ТОВ «Амадеус Марин» з 2020 по 2023 рік, тис. грн

Показники	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції	136 113,7	156 937	220 924,9	312 984,8
Собівартість реалізації продукції, робіт, послуг	115 367	137 665	187 229,4	258 135,5
Валовий прибуток (збиток)	20 746,7	19 272	33 695,5	54 849,3
Інші операційні доходи	3 527	9 158,4	6 429,6	2 934,6
Інші операційні витрати	25 116,8	17 468,5	27 314,0	52 754,0
Фінансові результати від операційної діяльності	-843,1	10 961,9	12 811,1	5 029,9
Інші доходи	0,8	6,5	10,3	150,4
Інші витрати	520,9	3 365,2	14,3	459,5
Фінансові результати до оподаткування	-1 363,2	7 603,2	12 807,1	4 720,8
Податок на прибуток	—	—	2 714,0	—

Джерело: розраховано на підставі даних фінансової звітності підприємства [Додаток А]

Проаналізувавши показники фінансових результатів ТОВ «Амадеус Марин», можна побачити приріст обсягу наданих товарів та послуг, що є гарною тенденцією та має позитивний вплив на фінансове становище компанії. Станом на 2023 рік приріст обсягу виручки перевищує приріст собівартості продукції, це значить що компанія ефективно побудувала політику скорочення витрат.

Проте у 2020 році спостерігається протилежна динаміка, на кінець року маємо негативне значення фінансових результатів, що означає перевищення собівартості над доходами від наданих послуг.

Таке особливе становище ТОВ «Амадеус Марин» було зумовлено рядом подій, а саме низький врожай зернових та олійних культур, а також збільшення витрат пов'язаних з проведенням капітального ремонту власних вагонів.

Таблиця 3.11

Динаміка діяльності ТОВ «Амадеус Марин» з 2020 по 2023 рік

Показники	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023 до 2020	
					абсолютне	%
1	2	3	4	5	6	7
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	136 113,70	156 937,00	220 924,90	312 984,80	176 811,2	129,9
Чистий прибуток, тис. грн	-1 363,2	7 603,20	10 093,10	4 720,80	3 357,6	246,3
Інші операційні доходи, тис. грн	3 527,00	9 158,40	6 429,60	2 934,60	-592,4	-16,8
Основні засоби, тис. грн	23 948,90	17 747,40	15 407,70	14 788,20	-9 160,7	-38,3
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	20 350,10	20 848,15	16 577,55	15 097,95	-5 252,2	-25,8
Разом витрати, тис. грн	141 004,70	158 498,70	214 557,70	311 349,00	170 344,3	120,8
Чиста рентабельність продажу, %	-1,00	4,84	4,57	1,51	0,51	51

Джерело: розраховано на підставі даних фінансової звітності підприємства [Додаток А]

Аналізуючи вищенаведені показники діяльності ТОВ «Амадеус Марин» можна зробити висновок, що компанія успішно розвивається. За останні чотири роки чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 176, 8 млн. грн. або більш ніж у 2 рази. Також відбулося зростання чистого прибутку, при чому у 2022 році він мав найвище значення. Так в порівнянні з 2020 роком, коли чистий прибуток мав від'ємне значення, тобто цей рік був збитковим для компанії у зв'язку з певними кризовими явищами на логістичному ринку, то у 2023 році він збільшився на 3,36 млн. грн.

Слід відмітити, що з кожним роком зростали витрати на підприємстві, таким чином вже у 2023 році спостерігалось збільшення на 170,3 млн. грн. або на 120,8 %. Однак у 2021-2023 роках це зростання перестало перевищувати обсяги реалізації продукції, що є позитивною тенденцією оскільки компанія вийшла із збиткового стану.

За період аналізу вартість основних засобів зменшилася на 9 160,7 тис. грн. або 38,3 %, що може призвести до збільшення продажів, амортизації та нестачі інвестицій у їх облаштуванні.

Проаналізувавши показники ефективності діяльності ТОВ «Амадеус Марин» можна відмітити, що на підприємстві у результаті поступового зростання чистого прибутку та зменшення вартості основних засобів за досліджуваній період збільшився показник чистої рентабельності продажу на 0,51 в. п., або маже в пів рази. Чим вища рентабельність, тим більший прибуток, конкурентоспроможність та фінансова стійкість бізнесу.

Наочно динаміка основних показників діяльності досліджуваного підприємства представлена на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Основні показники фінансових результатів ТОВ «Амадеус Марин», тис. грн.

Джерело: побудовано на підставі даних таблиці 3.11

Як видно з рис. 3.2, протягом 2021-2023 рр. майже усі представлені показники, крім середньорічної вартості основних засобів, мали тенденцію до зростання. Причому зростання доходу від реалізації продукції є позитивною тенденцією, а витрат – навпаки негативною. Однак зростання доходу від відбувалося швидшими темпами, ніж витрат. Саме така тенденція забезпечила стрімке зростання прибутків підприємства.

Сучасні ринкові умови ведення дають змогу побачити, що розвиток економічних відносин, разом із постійним збільшенням конкуренції, все більше підштовхує підприємців до контролю управління станом активів. Результати в будь-якій сфері ведення господарства залежать від ефективності використання матеріальних та фінансових ресурсів, які забезпечують розвиток компанії.

Тому в умовах сучасної економіки піклування про активи є важливим моментом в результаті діяльності будь-якого підприємства. Таким чином, особливого значення в сьогоденнішніх умовах набуває процес аналізу структури активів підприємства, тобто того майна, яким воно володіє.

Спостережуване в процесі аналізу зростання загальної суми активів свідчить про те, що підприємство розвивається динамічно та розширює свою діяльність, а його зменшення – навпаки, про скорочення діяльності.

Нижче наведено аналіз складу та структуру активів досліджуваного підприємства у 2023 році (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Склад та структура активів ТОВ «Амадеус Марин» у 2023 році

Показники	На початок року		На кінець року		Відхилення за рік	
	сума, тис. грн.	% до підсумку	сума, тис. грн.	% до підсумку	суми, тис. грн.	частки, в. п.
1	2	3	4	5	6	7
Необоротні активи	15 969,6	20,79	15 076,9	24,38	-892,7	3,59
Нематеріальні активи	561,9	0,73	288,7	0,47	-273,2	-0,26
Основні засоби	15 407,7	20,06	14 788,2	23,91	-619,5	3,85
Оборотні активи	60 847,4	79,21	46 767,5	75,62	-14 079,9	-3,59
Запаси	1 150,7	1,5	4 430,5	7,16	3 279,8	5,66

Продовження табл. 3.12

1	2	3	4	5	6	7
Дебіторська заборгованість	21 037,4	27,39	21 142,7	34,19	105,3	6,8
Грошові кошти та їх еквіваленти	21 571,6	28,08	3 782,6	6,12	-17 789	-21,96
Витрати майбутніх періодів	133,6	0,17	191,1	0,31	57,5	0,14
Інші оборотні активи	7 424,9	9,67	4 706,8	7,61	-2718,1	-2,06
Активи разом	76 817,0	100,0	61 844,4	100,0	-14 972,6	x

Джерело: розраховано на підставі даних фінансової звітності підприємства

[Додаток А]

На рис. 3.3. представлена структура активів ТОВ «Амадеус Марин».

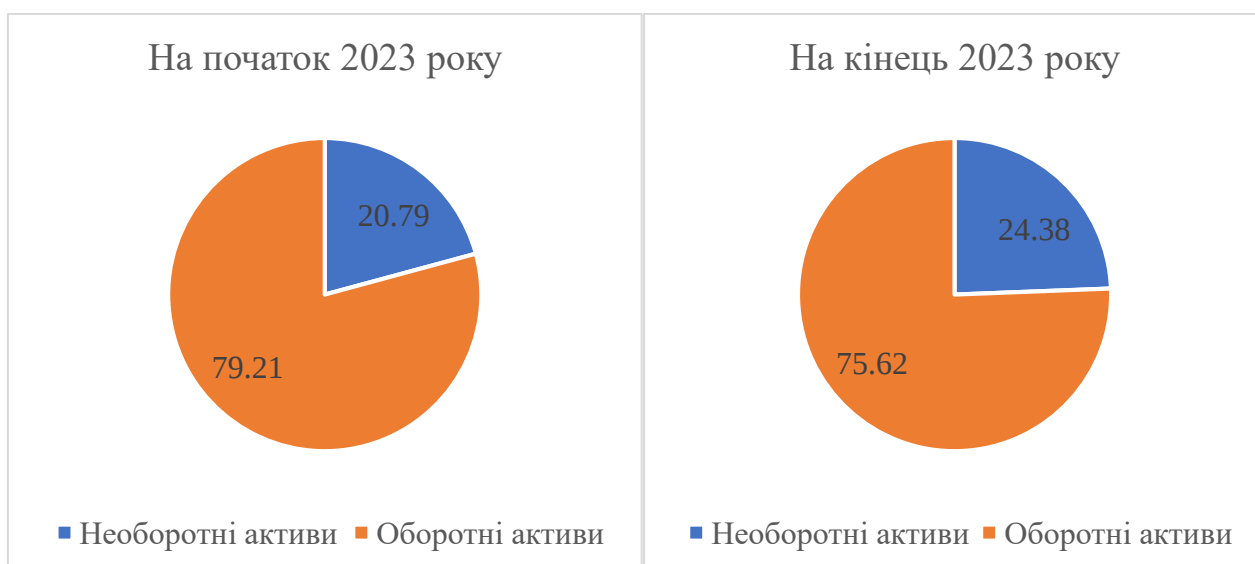

Рис. 3.3. Структура активів ТОВ «Амадеус Марин» у 2023 році, %

Джерело: побудовано на підставі даних таблиці 3.12

Відповідно до даних, що наведені в таблиці 3.11, за 2023 рік загальна сума активів ТОВ «Амадеус Марин» зменшилася на 14 972,6 тис. грн. Таке зменшення активів було обумовлене у першу чергу зменшенням суми оборотних активів на 14 079,9 тис. грн, частка яких на початок року складала 79,21 %, а на кінець року зменшилася на 3,59 в. п. При цьому відбулося збільшення дебіторської заборгованості на 105,3 тис. грн., зменшення грошових коштів – на 17 789 тис. грн. та збільшення запасів – на 3 279,8 тис. грн.

Збільшенню дебіторської заборгованості, і запасів сприяло, у першу чергу, зростання обсягів послуг, наданих підприємством за цей рік. Однак, менеджменту підприємства необхідно слідкувати за збільшенням запасів, оскільки їх надлишки на складі здійснюють негативний вплив на результати діяльності підприємства, збільшуючи витрати на їх зберігання.

Слід відзначити також зменшення вартості необоротних активів підприємства на 892,7 тис. грн., що було обумовлене у першу чергу зменшенням вартості основних засобів на 619,5 тис. грн.

Отже підсумовуючи все вище перераховане, зменшення активів компанії призвело до збільшення її витрат, що б могло мати суттєві негативні наслідки в якості погіршення економічного стану, але на фоні збільшення доходу за 2023 рік це не мало ніяких наслідків. ТОВ «Амадеус Марин» стабільно та динамічно розвивається.

Отже розглянувши активи підприємства, наступним завданням аналізу буде розкриття інформації про обсяги структуру джерел формування майна підприємства, тобто його пасивів. Склад і структура пасивів ТОВ «Амадеус Марин» наведена в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Структура пасивів ТОВ «Амадеус Марин» у 2022-2023 роках

Показники	На кінець 2022 р.		На кінець 2023 р.		Відхилення	
	сума, тис. грн.	% до підсумку	сума, тис. грн.	% до підсумку	суми, тис. грн.	частки, в. п.
1	2	3	4	5	6	7
Джерела майна разом, у тому числі:	76 817,0	100,00	61 844,4	100,00	-14 972,6	х
Власний капітал	34 336,7	44,7	39 057,5	63,15	4 720,8	18,45
Позиковий капітал усього, у тому числі:	42 480,3	55,3	22 786,9	36,85	-19 693,4	-18,45
Довгострокові зобов'язання та забезпечення	1 262,4	1,64	2 972,1	4,81	1 709,7	3,17
Поточні зобов'язання	41 217,9	53,66	19 814,8	32,04	-21403,1	-21,62
Короткострокові кредити банків	—	—	—	—	—	—

Продовження табл. 3.13

1	2	3	4	5	6	7
Кредиторська заборгованість	17 953,5	23,37	8 467,9	13,69	-9 485,6	-9,68
Інші поточні зобов'язання	23 262,8	30,28	11 345,3	18,34	-11 917,5	-11,94

Джерело: розраховано на підставі даних фінансової звітності підприємства [Додаток А]

Графічно представити як змінилася структура пасивів досліджуваного підприємства за рік можна на рис. 3.4.

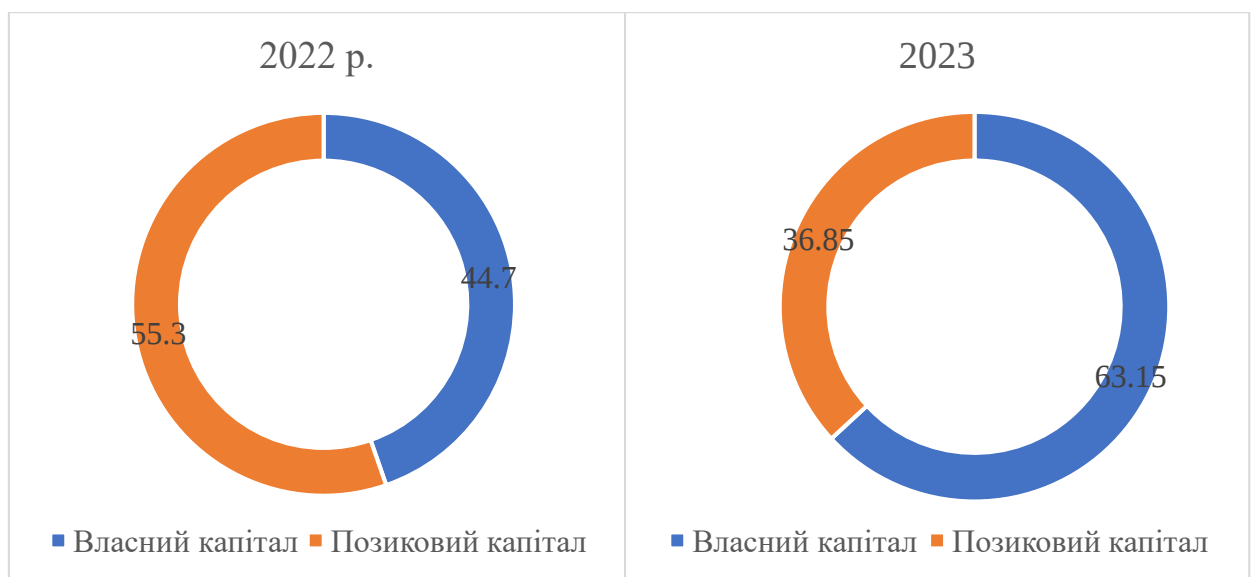

Рис. 3.4. Структура пасивів ТОВ «Амадеус Марин» у 2022-2023 роках, %

Джерело: побудовано на підставі даних таблиці 3.13

Аналізуючи структуру пасивів, спостерігаємо, що відбулися зміни у структурі власного капіталу: в 2022 році його частка складала 44,7% тоді як в 2023 році вона збільшилася на 18,45 в. п. У той же час зменшилася питома вага позикового капіталу, яка на кінець 2023 року склала 36,85 % і за рік зменшилася на 18,45 в. п.

Основу зобов'язань підприємства у 2023 році становили довгострокові зобов'язання (4,81 % від загальної суми пасивів), кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги (13,69 % від загальної суми пасивів), інші поточні зобов'язання (18,34 % від загальної суми пасивів).

Таку структуру капіталу підприємства можна вважати позитивною, так як майже 70 % на кінець року складає частка власного капіталу. Проте керівництву слід постійно контролювати суму позикового капіталу, бо будь-яке його перевищення над власним капіталом може бути ризиковим для господарської діяльності підприємства.

Спостерігається зменшення поточних зобов'язань, які на кінець 2022 року склали 41 217,9 тис. грн., а в структурі 53,66 %, а на кінець 2023 року їх сума зменшилася на 21 403,1 тис. грн., а в структурі частка зменшилася на 21,62 в. п.

На основі даних (табл. 3.13) можна зробити висновок, що в цілому маємо позитивну динаміку розвитку ТОВ «Амадеус Марин». Це позиціонує компанію як платоспроможну, незалежну від зовнішніх джерел фінансування, стабільну, а також фінансово стійку до конкурентних підприємств. Проте менеджменту компанії необхідно постійно аналізувати та контролювати грошовий потік, бо якщо збільшиться хоча б один з показників зобов'язань припустимо кредиторська заборгованість, це буде ризиковим для підприємства, оскільки така заборгованість вимагає швидкого погашення і є найбільш ризиковим джерелом фінансування його активів.

3.2. Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «АМАДЕУС МАРИН»

Дебіторська заборгованість є одним із найбільш високоліквідних активів. Тому підприємство зацікавлене в організації ефективного управління такою заборгованістю, бо неефективне управління нею може мати негативний вплив на рівень платоспроможності та кредитоспроможності суб'єкта господарювання. Якщо сума дебіторської заборгованості зростає, то уповільнюється оборотність власних коштів, що призводить до зростання кредиторської заборгованості, в результаті підприємству не вистачатиме власних коштів щоб розрахуватися з постачальниками. Це може призвести до залучення позикового капіталу, що матиме негативний вплив на економічну діяльність компанії. Як результат

відбудеться погіршення фінансового стану підприємства. А отже важливе значення має здійснення постійного аналізу дебіторської заборгованості з метою її оцінки та вживання заходів відносно її скорочення в разі необхідності.

Аналіз дебіторської заборгованості розпочинають із оцінки динаміки її величини загалом та в розрізі статей. Так у бухгалтерському балансі (форма №1) розрахунки з покупцями та замовниками відображаються у складі наступних статей: – «Довгострокова дебіторська заборгованість» (рядок 1040); – «Векселі одержані» (рядок 1120); – «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» (рядок 1125); – «Дебіторська заборгованість за розрахунками» (рядки 1130-1145); – «Інша поточна дебіторська заборгованість» (рядок 1155)». Окрім цього, відомості стосовно заборгованості покупців відображаються у Примітках до фінансової звітності (форма № 5).

Дебіторська заборгованість, що представлена у фінансовій звітності підприємства ТОВ «Амадеус Марин» за період 2022-2023 рр. наведена у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

Структура дебіторської заборгованості ТОВ «Амадеус Марин» у 2022-2023 роках

Показники	На кінець 2022 р.		На кінець 2023 р.		Відхилення	
	сума, тис. грн.	%	сума, тис. грн.	%	тис. грн.	в. п.
1	2	3	4	5	6	7
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	21 037,4	68,82	21 142,7	57,93	105,3	-10,89
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	434,7	1,42	3 629,8	9,95	3 195,1	8,53
у тому числі з податку на прибуток	—	—	2 841,7	7,79	2 841,7	7,79
Інша поточна дебіторська заборгованість	9 094,5	29,75	8 884,0	24,34	-210,5	-5,41
Усього	30 566,6	100,00	36 498,2	100,00	5 931,6	х

Джерело: складено автором на підставі даних фінансової звітності підприємства [Додаток А]

Аналіз структури дебіторської заборгованості дає можливість зробити висновок, що її зростання утворилося переважним чином в процесі розрахунків за продукцію, товари, роботи та послуги. У 2023 році вищезазначений вид дебіторської заборгованості збільшився в порівнянні з 2022 роком на 105,3 тис. грн.

Крім того, необхідно відзначити, що дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом збільшилася за рік, та у 2023 році цей показник становив 3 629,8 тис. грн. Питома вага даної заборгованості в загальній її сумі складала на кінець 2022 року 1,42 %, а на кінець 2023 року відбулося збільшення на 8,53 в. п.

Проте інша поточна дебіторська заборгованість мала тенденцію до зменшення: з 9 094,5 тис. грн. в 2022 році вона знизилася на 8 884,0 тис. грн. відносно 2023 року, тобто відбулося зменшення на 5 931,6 тис. грн.

За даними проведених розрахунків структуру дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві ТОВ «Амадеус Марин» можна представити графічно наступним чином.

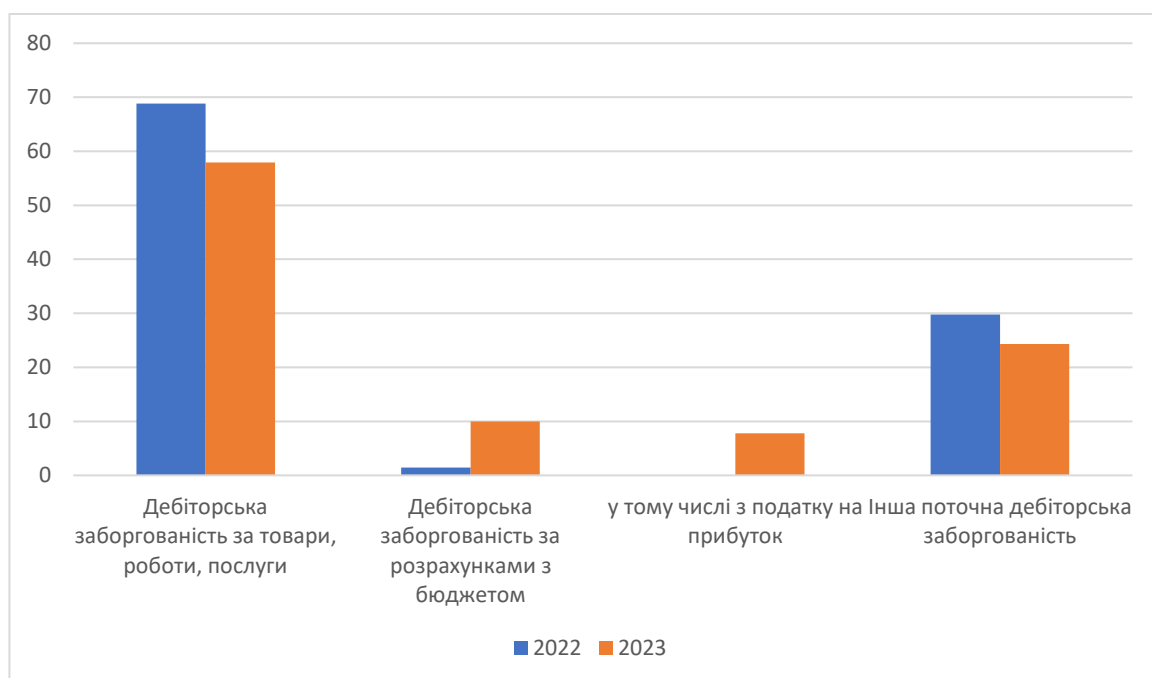

Рис. 3.5. Структура дебіторської заборгованості ТОВ «Амадеус Марин» у 2022-2023 роках, %

Джерело: побудовано на підставі даних таблиці 3.14

Згідно з даними рис. 3.4 можна побачити, що протягом 2022-2023 років у загальній величині дебіторської заборгованості більше 70 % складає заборгованість за товари, роботи, послуги. Близько 30 % на кінець 2023 року складає інша поточна дебіторська заборгованість. Інші види дебіторської заборгованості складають незначну частку.

Проведемо оцінку наскільки ефективним є використання дебіторської заборгованості компанії ТОВ «Амадеус Марин» (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Динаміка показників оборотності дебіторської заборгованості

ТОВ «Амадеус Марин» за період 2021-2023 р.

Показники	2021	2022	2023	Відхилення	
				2023 р. до 2021	2023 р. до 2022
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	156 937	220 924,9	312 984,8	156 047,8	92 059,9
Середньорічна сума дебіторської заборгованості, тис. грн.	9 857,85	25 141,15	33 532,4	23 674,58	8 391,25
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	15,92	8,79	9,33	-6,59	0,54

Джерело: розраховано на підставі даних фінансової звітності підприємства

Результати дослідження показали, що незважаючи на те, що чистий дохід від реалізації продукції підприємства протягом аналізованого періоду мав тенденцію до суттєвого зростання, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2023 році порівняно з 2021 роком зменшився на 6,59 обертів, а порівняно з 2022 роком – на 0,54 оберти.

Проведемо аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості досліджуваного підприємства ТОВ «Амадеус Марин» (табл. 3.16).

Таблиця 3.16

**Динаміка співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості
на ТОВ «Амадеус Марин»**

Показники	На кінець 2021	На кінець 2022	На кінець 2023	Відхилення, 2023 р. до 2021 р.
1	2	3	4	5
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	19 715,7	30 566,6	36 498,2	16 782,5
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	6 765	17 955,1	8 469,5	1 704,5
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	2,914	1,702	4,309	1,395

Джерело: розраховано на підставі даних фінансової звітності підприємства

Оцінка показників таблиці 3.16 за досліджуваний період характеризується значним зростанням і дебіторської, і кредиторської заборгованості підприємства. При цьому зростання дебіторської заборгованості дещо випереджало кредиторську, однак протягом усього періоду їх співвідношення було незадовільним. Так, на кінці 2021 року на кожну гривню кредиторської заборгованості припадало в середньому 291,4 коп. дебіторської, а на кінець 2022 року і 2023 року – відповідно 170,2 коп. та 430,9 коп.

Керівництву підприємства необхідно прийняти заходи щодо швидкого погашення дебіторської заборгованості, оскільки її сума постійно зростає. Це можна зробити шляхом постійного нагадування боржникам про заборгованість, більш конкретно описувати санкції за порушення термінів сплати за продукцію в договорах.

3.3. Економіко-математичне моделювання в управлінні дебіторською заборгованістю ТОВ «АМАДЕУС МАРИН»

Дебіторська заборгованість має великий вплив на економічну діяльність будь якого суб'єкта господарювання, який виражається в тому, що майже завжди

існує велика ймовірність неповернення її протягом тривалого часу. Це, в першу чергу, призводить до кризи фінансового стану підприємства, так як виникає ситуація недоотримання наявних грошових коштів.

Тому метою дослідження стало знаходження напрямків ефективного управління обсягом існуючої на певну дату дебіторської заборгованості на підприємстві шляхом застосування економіко-математичного моделювання.

Для підвищення ефективності функціонування підприємства в сучасних умовах господарювання та прийняття конкретних управлінських рішень щодо наявності та розміру дебіторської заборгованості, доцільно провести аналіз наявності і зміни дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві ТОВ «Амадеус Марин» та визначити напрямки формування її оптимального обсягу для оптимізації та покращення господарського процесу.

Методи фінансового аналізу – це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства. Вони поділяються на два типи: формалізовані (це математичні методи, для яких характерна стислість викладу, чітке фіксуванням на конкретних значеннях і не допускають їх двозначних тлумачень, базуються на формуванні моделей, які дозволяють знаходити найбільш дієві управлінські рішення) та неформалізовані (це сукупність логічних прийомів і методів вибору оптимальних рішень керівником шляхом теоретичного порівняння альтернатив з урахуванням власного досвіду).

Для даного дослідження використовується метод економіко-математичного моделювання, що дозволяє за допомогою математичних засобів здійснити імітації реальної поведінки об'єкта управління шляхом побудови відповідних моделей.

Серед основних типів економіко-математичних моделей, які є найбільш поширеними у фінансовому аналізі, виділяють:

- моделі функціонального зв'язку (характеризуються повною відповідністю між причиною (факторна ознака) і наслідком (результативна ознака). Внаслідок цього функціональна залежність виражається точною

математичною формулою, яка може бути застосована до будь-яких явищ, що розглядаються);

- моделі стохастичного зв'язку (зв'язки, коли одній і тій же величині ознаки чинника відповідають різні значення результативного показника, створюючи ряд розподілу, тобто зі зміною факторної ознаки змінюється розподіл одиниць за результативною ознакою).

На діяльність будь-якого підприємства впливають багато факторів чи явищ, для оцінки яких використовуються методи множинного кореляційно-регресійного аналізу. Такі методи дають змогу вивчити та кількісно оцінити внутрішні і зовнішні наслідкові зв'язки між утворюючими модель факторами та встановити закономірності функціонування і тенденції розвитку досліджуваної результативної ознаки.

Основне завдання кореляційного і регресійного методів аналізу полягає в аналізі даних для виявлення залежності між досліджуваними ознаками і встановлення за допомогою коефіцієнтів кореляції порівняльної оцінки щільності взаємозв'язку, який має певний числовий вираз.

А отже аналіз дає визначення аналітичної форми зв'язку між результативним і факторним показниками за допомогою рівняння регресії та встановлює рівень щільності зв'язку між ними.

Для побудови кореляційно-регресійної моделі для ТОВ «Амадеус Марин» було обрано у якості результативного показника коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Y).

У якості факторів обрано такі економічні показники:

x_1 – рентабельність активів;

x_2 – коефіцієнт поточної ліквідності;

x_3 – тривалість одного обороту кредиторської заборгованості;

x_4 – рентабельність продажів.

Відбір даних факторів обумовлений тим, що вони чинять значний вплив на прискорення або уповільнення оборотності дебіторської заборгованості.

Інформація щодо формування вищенаведених показників у поквартальному розрізі представлена в таблиці 3.17.

Таблиця 3.17

Вихідна інформація щодо кореляційно-регресійного аналізу
на підприємстві ТОВ «Амадеус Марин»

Квартал	У	х ₁	х ₂	х ₃	х ₄
1	2	3	4	5	6
1 кв. 2021 р.	1,959	0,036	0,734	196,616	7,195
2 кв. 2021 р.	4,806	0,109	0,965	80,632	8,746
3 кв. 2021 р.	4,779	0,692	2,095	35,865	28,215
4 кв. 2021 р.	11,728	0,178	1,289	15,734	4,845
1 кв. 2022 р.	2,575	-0,058	1,171	53,346	-5,258
2 кв. 2022 р.	4,573	0,002	1,234	47,334	0,099
3 кв. 2022 р.	6,023	0,121	1,486	33,235	5,153
4 кв. 2022 р.	8,787	0,131	1,476	29,664	4,569
1 кв. 2023 р.	2,494	0,127	1,799	73,208	12,834
2 кв. 2023 р.	6,525	0,211	2,195	31,440	9,426
3 кв. 2023 р.	10,585	0,021	2,119	15,002	0,411
4 кв. 2023 р.	9,747	0,076	2,360	9,877	1,508

Джерело: розраховано за даними додатку А

Побудова здійснювалася шляхом використання вбудованого блоку у програмі Ехсел «Регресія». Результати наведено в Додатку Б.

Так як рентабельність продажів виявилася незначущим фактором за критерієм t-критерієм Стюдента, то ми її виключили з моделі.

У результаті кореляційно-регресійного аналізу залишилися найбільш значущі фактори, що зображені в таблицях 3.18-3.20.

Таблиця 3.18

Статистика моделі впливу факторів на зміну коефіцієнту оборотності
дебіторської заборгованості ТОВ «Амадеус Марин»

№	Показники	Значення
1	2	3
1	Множинний R	0,910994313
2	R-квадрат	0,829910638
3	Нормований R-квадрат	0,564236171
4	Стандартна помилка	0,564236171
5	Спостереження	12

Джерело: розраховано за даними додатку Б

З даних таблиці 3.18 бачимо, що значення коефіцієнта кореляції наближається до одиниці та становить $R = 0,911$, що в свою чергу свідчить про те, що між коефіцієнтом оборотності дебіторської заборгованості і включеними в модель факторними величинами існує дуже щільний кореляційний зв'язок. Оскільки рівень значущості F-критерію суттєво менший ніж встановлено, то модель є достатньо адекватною та надійною.

Аналізуючи коефіцієнт детермінації, що становить $R^2 = 0,830$, можна сказати, що залежність коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості на 83% зумовлена факторними величинами, включеними в кореляційно-регресійну модель.

Прикінцеві результати формування кореляційно-регресійної моделі наведено в таблиці 3.19.

Таблиця 3.19

Результати кореляційно-регресійної моделі коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «Амадеус Марин»

Показники	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-значення
1	2	3	4	5
Y- перетин	6,631211056	2,273090631	2,019898782	0,078070857
Змінна	2,060587993	0,784685081	2,430663243	0,034678081
Змінна	3,152020861	0,246962776	4,367656155	0,000947172
Змінна	-0,457858035	1,021948575	-2,908604902	0,011044955

Джерело: розраховано за даними додатку Б

На основі даних табл. 3.19 можемо зробити висновок, що по мірі зростання коефіцієнта поточної ліквідності на одиницю темп оборотності дебіторської заборгованості збільшується на 3,2 обертів, тобто це свідчить про те, що існує прямий взаємозв'язок між досліджуваним результативним показником і даним фактором.

Збільшення тривалості одного обороту кредиторської заборгованості на один день приводить до зменшення коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на 0,5 обертів.

Отримане рівняння регресії приймає такий вигляд (рівняння 3.1):

$$Y = 6,63 + 2,06 x_1 + 3,15 x_2 - 0,45 x_3 \quad (3.1)$$

де Y – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;

x_1 – рентабельність активів;

x_2 – коефіцієнт поточної ліквідності;

x_3 – тривалість одного обороту кредиторської заборгованості.

Усі наведені вище фактори є значущими у моделі, оскільки їх P -значення менше встановленого показника, що становить 0,05.

Таким чином можна зробити висновок, що отримана модель адекватна дійсності із ймовірністю 0,91, тому спостерігається значущість рівняння регресії в цілому, оскільки розрахункові значення статистичних показників більші за табличні.

Результати дисперсійного аналізу залежності коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості від факторів представлені у таблиці 3.20.

Таблиця 3.20

Дисперсійний аналіз моделі коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «Амадеус Марин»

	Df	SS	MS	F	Значущість F
1	2	3	4	5	6
Регресія	3	59,54478035	19,84826012	11,05975993	6,72994124E-05
Залишок	8	61,12801288	7,64100161		
разом	11	120,6727932			

Джерело: розраховано за даними додатку Б

В ході проведеного аналізу оборотності дебіторської заборгованості виявлено певні недоліки, а отже для їх запобігання та заради підвищення

ефективності оборотності фінансових коштів компанії ТОВ «Амадеус Марин» можна запропонувати наступні рекомендації:

- 1) встановити та прописати крайні терміни погашення заборгованості за рахунками у договорах транспортно-експедиційного обслуговування;
- 2) не укладати договори з маловідомими або навіть сумнівними підприємствами;
- 3) зменшити період надання комерційного кредиту покупцям;
- 4) ввести у договори надання послуг систему бонусів та знижок при здійсненні попередньої, повної або дострокової оплати з метою заохочення клієнтів вносити оплату за послуги раніше встановлених термінів;
- 5) своєчасно визначати групи неплатників, яким постійно повідомляти на електронну пошту або за телефоном, що терміни оплати за договором пройшли та запитувати коли буде погашена заборгованість;
- 6) посилити претензійну роботу з клієнтами з метою повернення боргів та стягнення штрафів за несвоєчасну оплату послуг;
- 7) ввести на підприємстві посаду внутрішнього аудитора (контролера), який би здійснював поточний контроль обліку розрахунків з дебіторської заборгованості. Вважаємо, що дані обов'язки не треба покладати на бухгалтера за окрему доплату до заробітної плати, а краще залучити нового незалежного фахівця.

Висновки до розділу 3

За даними фінансової звітності ТОВ «Амадеус Марин» проведено аналіз господарської діяльності підприємства та ефективності використання дебіторської заборгованості. У ході аналізу виявлено, що протягом 2021-2023 рр. на ТОВ «Амадеус Марин» прибутковою була як основна діяльність, так і інші види діяльності, і сформовані тенденції були позитивними.

Проаналізувавши показники діяльності ТОВ «Амадеус Марин», можна стверджувати, що компанія розвивається успішно та динамічно. За останні три роки чистий дохід від реалізації продукції збільшився в порівнянні з 2020 роком, коли чистий прибуток мав від'ємне значення, тобто цей рік був збитковим для компанії. Такий особливий стан був обумовлений низкою подій, а саме низький врожай зернових та олійних культур, а також збільшення витрат, пов'язаних із проведенням капітального ремонту власного парку вагонів.

Аналіз структури дебіторської заборгованості дає можливість зробити висновок, що її зростання утворилося переважним чином у процесі розрахунків за продукцію, товари, роботи та послуги. У 2023 році вищезазначений вид дебіторської заборгованості збільшився в порівнянні з 2022 роком на 105,3 тис. грн.

Протягом 2022-2023 рр. у загальній величині дебіторської заборгованості більше 70 % складає заборгованість за товари, роботи, послуги. Близько 30 % на кінець 2023 року складає інша поточна дебіторська заборгованість. Інші види дебіторської заборгованості складають незначну частку.

Керівництву підприємства необхідно прийняти заходи щодо швидкого погашення дебіторської заборгованості, оскільки її сума постійно зростає. Це можна зробити шляхом постійного нагадування боржникам про заборгованість, більш конкретно описувати санкції за порушення термінів сплати за продукцію в договорах. Проте на практиці іноді виникають ситуації, коли без звернення до суду нічого не можна вирішити. Тому необхідно посилити претензійну роботу з клієнтами ТОВ «Амадеус Марин», тому що не завжди прийняті комунікації бувають ефективні.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було розкрито економічну сутність поняття дебіторської заборгованості, розглянуто практичні питання процесів її обліку та внутрішнього контролю, виявлено особливості обліку дебіторської заборгованості відповідно до національних і міжнародних стандартів. За результатами дослідження можна зробити такі висновки.

Поняттю дебіторської заборгованості присвячено багато уваги як в національній законодавчій базі, так і в міжнародній. Дебіторську заборгованість можна визначити як економічний показник, що відображає фінансові зобов'язання клієнтів компанії, які виникають із договірних відносин, укладених між ними. Оскільки це недоотримані грошові кошти, то будь-яка компанія зацікавлена в тому, щоб найскоріше їх отримати, що дасть їй змогу виконати свої зобов'язання. Тому можна стверджувати, що дебіторська та кредиторська заборгованості тісно пов'язані між собою та мають великий вплив на фінансовий стан підприємства.

Українські стандарти ведення бухгалтерського обліку повинні базуватися та не суперечити міжнародним. Проте є низка відмінностей в обліку дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами, серед яких слід виділити такі:

- у міжнародних стандартах немає окремого визначення дебіторської заборгованості;
- визнання дебіторської заборгованості в українському законодавстві можливе тоді, коли сума цих боргів відома та існує можливість отримання економічної вигоди, а в міжнародній практиці визнання відбувається під час укладання договорів за кожним фінансовим інструментом;
- за національними стандартами на прострочену дебіторську заборгованість нараховується резерв сумнівних боргів за одним з двох методів

(абсолютної величини прострочених боргів чи за методом коефіцієнтів), тоді як у міжнародній практиці такого поняття не існує;

– в Україні дебіторська заборгованість у звітності відображається за чистою вартістю реалізації, а за міжнародними стандартами – за сумою сумнівних боргів.

Досліджуючи особливості обліку дебіторської заборгованості за міжнародними стандартами, можна зробити висновок, що поняття обліку дебіторської заборгованості трактується інакше, але сутність залишається незмінною. Зокрема, зобов'язання покупців чи інших контрагентів бізнесу перед компанією визнається дебіторською заборгованість як в Україні, так і за кордоном.

На досліджуваному підприємстві для того, щоб відобразити дебіторську заборгованість в обліку використовують рахунки 3 класу, а саме рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». Цей рахунок призначений для обліку поточної дебіторської заборгованості за розрахунками за продукцію, товари, роботи, послуги, яка виникає у ході основної діяльності підприємства.

Аванси та передоплати за послуги, які ще ненадані, заборгованість по іншій операційній, фінансовій, інвестиційній діяльності не відображають на рахунок 36. Для їх відображення у плані рахунків створено відповідні рахунки – 681 «Аванси отримані» та 371 «Аванси видані».

Дебіторська заборгованість класифікується за багатьма критеріями. Під час здійснення класифікації дебіторської заборгованості в обліку враховуються два основні критерії: термін, що залишився до погашення заборгованості від дати балансу, та відповідність операційному циклу. На основі цих критеріїв виділяється довгострокова та поточна дебіторська заборгованість.

Будь-яке підприємство потребує особливої уваги до обліку дебіторської заборгованості за розрахунками з замовниками послуг. Важливим для ефективної політики управління компанії є необхідність заздалегідь передбачити та не допустити надмірного зростання дебіторської заборгованості тому, що саме ефективне управління дебіторською заборгованістю відноситься до необхідних

умов успішної економічної діяльності підприємства. Оскільки правильне управління заборгованістю може створити передумови для швидкого зростання бізнесу і збільшення фінансових можливостей компанії у майбутньому.

Тому дуже важливо не просто організувати правильну систему бухгалтерського обліку, але й систематично проводити внутрішній аудит задля виявлення недоліків та просадок в фінансових результатах компанії.

Метою аудиту фінансових результатів є встановлення об'єктивної істини щодо достовірності, об'єктивності, правдивості й законності відображення в бухгалтерському обліку й фінансовій звітності доходів та фінансових результатів і донесення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів інформації.

Отже, метою удосконалення обліку та аудиту дебіторської заборгованості є подальше сприяння підвищенню якості системи бухгалтерського обліку у частині заборгованості, ефективності внутрішнього контролю за станом розрахунків із замовниками та постачальниками, досягненню повноти та юридичної обґрунтованості розрахунків з різними дебіторами, зниженню ризиків не платежів.

У цілому динаміка економічного розвитку компанії ТОВ «Амадеус Марин» гарна за останні 4 роки функціонування на ринку логістичних послуг. Незважаючи на поступове збільшення витрат, спостерігалось значне збільшення чистого доходу, що мало позитивний вплив на розвиток компанії та встановлення зав'язків із новими замовниками. Компанія ТОВ «Амадеус Марин» займає провідне місце в залізничній логістиці та має репутацію надійного та стабільного партнера.

Проте незважаючи на такий позитивний розвиток, компанії слід приділити значну увагу до стримування розмірів дебіторської заборгованості, здійснювати контроль щодо її регулярного погашення, тому що в інакшому випадку вона буде продовжувати зростати, що матиме негативні наслідки для фінансового стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глушко А. Д. Управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 7. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/4157> (дата звернення 20.07.2024).
2. Ткачук Л. М., Венда Чен Теоретико-методологічні аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 84–90.
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти": наказ N 559 від 30.11.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення 03.09.2024).
4. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV: зі змінами і доповненнями від 05.10.2017 № 2164-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 25.08.2024).
5. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир : ПП «Рута», 2009. 912 с.
6. Степаненко О. І., Дубовик М. Ф. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. № 2(88). С. 116- 125.
7. Шевченко Б. О. Теоретичні аспекти поняття «дебіторська заборгованість». *Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського*. URL: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Economics/73594.doc.htm (дата звернення: 03.10.2024).
8. Мордань Є. Ю., Соломаха А. О. Системний підхід до управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Вісник Сумського державного університету*. 2019. № 2. С. 70-79.

9. Колісник О. П., Замота І. О. Теоретичні та практичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості у сфері інформації та телекомунікацій. *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 108–113.
10. Шепель Т. П., Вінтоняк А. А. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-56> (дата звернення 27.08.2024).
11. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. Київ: Молодь, 1997. 1000 с.
12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 Фінансові інструменти: визнання та оцінка URL:https://ips.ligazakon.net/document/view/MU17053?an=2&ed=2017_06_30 (дата звернення 17.08.2024).
13. Економічний аналіз: навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов ін.: КНЕУ, 2003. 556 с.
14. Гладких Т. В. Фінансовий облік: навч. посібник: Центр навчальної літератури, 2007. 480 с.
15. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: редакція станом на 09.08.2013 р. : наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. N 237 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення: 12.09.2024).
16. Верига Ю. А., Кривогуз А. О. Облік дебіторської заборгованості згідно з національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. 2018. № 4(89). С. 104-111.
17. Фінансовий облік: підручник / В. К. Орлова, М. С. Орлов, С. В. Хома; 2-е вид., доп. і перероб. К.: ЦУЛ, 2010. 510 с.
18. Сурніна К. С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств : дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04. Житомир, Житомирський інженерно-технологічний ін-т., 2011. 242 с.

19. Федорченко О. Є. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами (на прикладі текстильних підприємств легкої промисловості): автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09. Київ, 2009. 23 с.

20. Зінченко О. В., Крутих О. В. Економічна сутність та класифікація дебіторської заборгованості. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2018. № 25. С. 819–825.

21. Хомин, П. Теоретичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості підприємства. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. Вип. 2 (25). С. 413- 420.

22. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 (МСБО 32). Фінансові інструменти: подання. IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text (дата звернення: 27.09.2024).

23. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 (МСБО 39). Фінансові інструменти: визнання та оцінка. IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#n474 (дата звернення: 27.09.2024).

24. Мамонтова Н. А., Корнійчук Т. С. Особливості обліку дебіторської заборгованості за національними і міжнародними стандартами. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка*. 2021. № 21. С. 115-119.

25. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Положення від 08.10.1999 № 237, поточна редакція від 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 19.08.2024).

26. Сидоренко О. О. Визнання, класифікація та окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості у суб'єктів господарювання. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 32. С. 449–456.

27. Олійник С. О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Науковий огляд*. 2018. № 5(48). URL:<https://www.naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1559/1638>
28. Навроцький Н. О. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 1(2). С. 97-101.
29. Береза С. Л. Облік і контроль грошових активів та дебіторської заборгованості: теорія і практика: дисертація спец. 08.06.04. Житомир, Житомирський інженерно - технологічний ін-т., 2003. 308 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0403U000967#!> (дата звернення: 13.09.2024).
30. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.06.1999 р. № 996. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 03.09.2024).
31. Тихолаз В. В. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання стану сільськогосподарських підприємств. *Проблеми економічного, облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством*: зб. матеріалів І Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців. 14-15 квітня 2016 р. Вінниця. URL:<http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/11280.pdf> (дата звернення: 08.09.2024).
32. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ МФУ від 24.05.1995 № 88. URL:<https://factor.academy/blog/glava-10-oblik-debitorsko%D1%97-zaborgovanosti-chastina-1/> (дата звернення: 13.09.2024).
33. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.99 р.: із змінами та доповненнями від 08.02.2014 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>. (дата звернення: 25.08.2024)

34. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкція про його застосування : практ. посіб. ЦУЛ, 2018. 150 с.

35. Аудит. (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту): підручник / за загальною редакцією проф. проф. Немченко В. В., Редько О. Ю.: Центр учбової літератури, 2012. 540 с.

36. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 03.10.2024).

37. *Сучасний стан та проблеми розвитку статистики, обліку та аудиту в умовах глобалізації та енергозбереження*: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., 4-5 квітня 2017 р., Дніпро: ДНУ ім. О. Гончара, 2017. 210 с

38. Основи аудиту: навч. посібник/Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. 2-ге вид., виправл. та дод. : Каравела, 2004. 496 с.

39. Рибченко Т. С. Методи та процедури аудиту зобов'язань та розрахунків. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 4. С. 81-87.

40. Організація і методика аудиту / Б. Ф. Усач, З. О. Душко, М. М. Колос та ін. К.: Знання, 2006. 295 с.

41. Черненко Л. В. Контроль у системі управління дебіторської заборгованості. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 85-90.

42. Булат Г. В. Аналіз дебіторської заборгованості та напрями удосконалення управління нею. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 1. С. 222–226.

43. Степаненко О. І., Дубовик М. Ф. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. № 2(88). С. 118-123.

44. Інструкція «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті»: Постанова НБУ від 21.01.2004 № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04> (дата звернення: 27.09.2024).

45. Бержанір І. А. Особливості організації та напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. № 18(2). С. 15-23.

46. Свірська О. Б. Оцінювання та аналіз результатів діяльності підприємства як передумова ефективного планування його розвитку. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/7e95f805-3fa3-4d5b-8b57-662f752f188e/content> (дата звернення: 18.10.2024).

47. Кобилецький В. Р. Аналіз фінансового стану підприємства. *Financial Analysis online*. 2019. №5. С. 27-35.

48. Белозерцев В. Економіко-математичне моделювання оптимальної структури дебіторської заборгованості підприємства за товари. *Економіст*. 2011. № 9. С. 68-71.

49. Бутко Н. В., Погрібняк В. В. Організація обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 110–114.

50. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю. *Фінанси України*. 2013. №12. С. 24-36.

51. Мезенцева Н. М., Яцкевич Л. Ю. Вдосконалення обліку дебіторської заборгованості в сучасних умовах господарювання. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 21. С. 560-567.

52. Гуцаленко Л. В., Мельник А. О. Облік дебіторської заборгованості: концептуальні основи П(С)БО та МСФЗ. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8173> (дата звернення 28.09.2024).

ДОДАТКИ